

ZACHAR JÓZSEF

A FRANCIA ANCIEN RÉGIME KÉT ESTERHÁZY-HUSZÁREZREDE 1735—1789

A korábbi és újabb francia hadtörténelmi irodalom a 18. századdal kapcsolatosan bőven foglalkozik az Esterházy-huszárokkal is. Mivel azonban a század során két ezred alakult ezzel a névvel, nagy a bizonytalanság, mikor melyikről van szó. Részletesen felidézik ezek a művek a két magyar ezredalapító életrajzát, azonban, főleg a magyarországi szálakkal kapcsolatosan, de nem egy francia vonatkozásban is, sok a tévedés. Ezek egy része a századfordulón átszűrődött a korai magyar hadtörténelmi írásokba. Ezért szükségesnek véljük, hogy hazai és franciaországi alap kutatásaink tükrében bemutassuk az ismertté vált valódi adatokat. Reméljük, hogy ezzel is hozzájárulunk a huszárság franciaországi meghonosításában játszott tényleges magyar részvétel tisztázásához.

Az első ezredalapító Esterházy

Már az első ezredalapító Esterházy származásával kapcsolatosan súlyos tévedésként máig él a francia hadtörténelmi irodalomban a két világháború közti megállapítás: „Esterházy gróf az 1689-ben Franciaországba menekült magyar mágnás leszármazottja.”¹ A Thököly-felkelés bukását követően, másokhoz hasonlóan, valóban a korábban szövetséges francia hadakhoz igyekezett és szolgálatot vállalt Esterházy Sándor gróf, aki a szerteágazó család zólyomi ágából származott. Alezredesként nyert beosztást az 1692—1697 között fennállt Croneberg/Mortani-huszárezredben, ennek kötelékében végigharcolta a pfalzi örökösödési háborút a Habsburg-hadak ellen, és 1697-ben elesett. Francia földön kötött házasságából azonban csak egy leánygyermek származott.²

A korai magyar szakirodalomban felbukkant, ettől eltérő megállapítás is teljesen légből kapott az első franciaországi ezredalapító Esterházyval kapcsolatosan: „Az Esterházyak francia ága (...) a XVIII. század elején, a Rákóczi-felkelés lezajlása után Franciaországba emigrált Esterházy Dánieltől származik, ki Bercsényi Lászlóval együtt 1712-ben lépett egy francia testőr-csapatba.”³ A Rákóczi-szabadságharcot altábornagyként végigküzdö és a cseszneki ágból származó Esterházy Dániel gróf valójában formálisan elfogadta a szatmári békekötést, és 1711-ben visszavonult nagycenki birtokára. Azonban továbbra is kapcsolatban állt a lengyel földre húzódott egykori kuruc katonai vezetőkkel,

¹ Dupont, M.: Nos vieux houzards. Paris, 1934. (A továbbiakban: Dupont), 25. o.

² Marczidány Gy.: Die Esterházy in Ungarn und Frankreich. In: Fremdenblatt, Wien, 1894. jan. 13. (A továbbiakban: Marczidány); Esterházy J.: Az Esterházy-család és oldalágainak leírása. Budapest, 1901. (A továbbiakban: Esterházy), 149., ill. 260. o. Erre a korai francia huszárezredre lásd: Zachar J.: A Francia Királyság 18. századi magyar huszárai. In: Hadtörténelmi Közlemények (a továbbiakban: HK), 1980/4. (a továbbiakban: Zachar 1980), 524. skk. o.

³ Mangold L.: Magyar eredetű francia huszárezredek. In: HK, 1894. (A továbbiakban: Mangold), 267. o.

és az 1714-es felső-magyarországi kuruc szervezkedés felszámolása idején gyanús körülmények között elhunyt.⁴

Már a családtörténet összeállítója rámutatott a századfordulón, hogy volta-képpen a galántai grófi ágból származó Esterházy Bálint József volt az e család- nevet adó első franciaországi ezredalapító.⁵ Ő pedig a Rákóczi-szabadságharc tábornagyaként nevét halhatatlanná tévő Esterházy Antal (1676—1722) egyetlen életben maradt fia volt, aki atyja második feleségétől, Nigrelli Mária Anna grófnőtől 1705 február végén Kassán született.⁶

A gyermek Esterházy Bálint József a fegyveres szabadságküzdelem zaklatott viszonyai közepette gyakran kényszerült anyjával költözködni, első éveit válto- gatva Kassán, Érsekújváron, Nagyszombatban és a Gömör vármegyei Balogon, illetve táborban töltötte.⁷ Nyiladozó értelmével fel kellett fognia, hogy bár az ország egyik első főúri családjából származik, (hiszen apja maga is fiatalon, az uralkodó akarataiból, egy önálló huszárezred tulajdonosa, Pápa főkapitánya és Komárom vármegye főispánja volt) még sincs biztonságban, mert apja min- dent odahagyott, és 1704 májusában felesküdt II. Rákóczi Ferenc zászlájára, sőt (korábbi jelentős katonai tapasztalatai és származása alapján) azonnal az uralkodóházhoz hű seregek elleni harc egyik irányító egyéniségévé vált.⁸ Az életében döntőnek bizonyult elhatározást bizonyosan annak a szellemében ma- gyarázgatta fiának Esterházy Antal, amint azt 1705. május 16-i levelében az udvarhú báró Szirmay István nádori ítélőmesternek megfogalmazta: „Hogy pe- dig édes hazámhoz való szeretetemtől viseltetvén az Austriai Ház ellen fegy- vert fogtam, úgy gondolom, úgy gondolom, nagyobbal tartozom hazámnak, mint Austriának, belieb ruhám lévén az ingem, mint az köntösöm.”⁹

Nem üres szavakról volt szó. Esterházy Antal tábornagy azok közé tartozott, akik a végsőkig kitartottak a szabadságharc önként vállalt ügye mellett. 1710 őszén Rákóczi megbízásából előbb a lengyel földre menekült kurucokat gyüle- kezttette, majd Ungváron szedte össze a még harcolni kívánókat. 1711 elején az- után ő is Lengyelországba vonult vissza, és oda menekíttette feleségét és fiát is. Elkötelezettségének nyilvánvaló elismerése volt, hogy április 6-án a kuruc ha- dak főparancsnokának, május 13-án pedig „a magyarországi térségben meg- maradt confoederatusok commandérozó generálisának” nevezte ki II. Rákóczi Ferenc Esterházy tábornagyot.¹⁰ Az adott körülmények között ezek a beosztá- sok formálissá váltak, lehetetlen volt a szabadságharc megújítása, bármennyire bízott is ebben a fejedelem és hű hadvezére, még a szatmári békekötés idejé- ben is.

Megalkuvásra Esterházy Antal később sem gondolt. Sok más arisztokratával, így családja tagjaival szemben továbbra is ragaszkodott a szabadságharc esz- méjéhez. Nem kért amnesztiát, nem tért haza, hanem családjával a lengyel— orosz határvidéken telepedett le. Vagyona kimentésére még részben sem nyíltott módja, ezért már 1711. november 11-én Laskiban kelt levelében II. Rákóczi Fe- renchez fordult segítségért: „A mi kevés költségecském volt is, ittlétemmel ab- búl kifogyasztottam magamot; nem tudom csak a télen is, hogyan lehessen subsistálnom, kire nézve sum in casibus desperatis. Annakokáért ha Felséged valami consolatióval nem sajnálna lenni, nagy alázatossan venném Felséged- től.”¹¹ Sorsát azonban tudatosan vállalta. Ugyanebben a levélben így fogalma- zott: „Majd két hónap heján esztendeje már, amiulta Isten ő szent Felsége ügyünket erre hozván, itt kellek szenedni.”¹² Bár a fejedelem lehetőségei-

4 *Esterházy*, 196. o.

5 *Uo.* 149. o.

6 *Szabó I.* (Kiad.): Gróf Esterházy Antal levelei feleségéhez, gróf Nigrelli Mária Annához 1701—1706. Budapest, 1940. (A továbbiakban: *Szabó*), 15., ill. 120. o. Megjegyzés: A születés pontos időpontja máig ismeretlen, nagy való- színűséggel február 17—24. közé esik.

7 *Thaly K.*: (Kiad.): Gróf Esterházy Antal kuruc generális tábori könyve 1706—1709. Budapest, 1901. (A továb- biakban: *Thaly*), 442., 459., 462., 464., 550., 633. o.

8 *Esterházy*, 138. skk. o.; *Szabó*, 7. skk. o.

9 Közli: *Szabó*, 13. o.

10 *Esterházy*, 146. o.; *Szabó*, 15. o.

11 Közli: *Szalay L.* (Kiad.): II. Rákóczi Ferenc bujdosása. Pest, 1864. (A továbbiakban: *Szalay*), I. k. 163. o.

12 *Uo.*

hez képest igyekezett az ő anyagi nehézségein is segíteni, nem sokat változott Esterházy Antal sorsa, amelyben osztozott felesége és fia is. Ezért vetette papírra 1712. augusztus 31-én a volt kuruc főgenerális, gróf Bercsényi Miklós: „Esterház Antal, szegény, igazán szegény — mert haldokló felesége mellett Jaworón kínlódik az szükségben.”¹³ Esterházy Bálint József valóban hamarosan elvesztette mindig betegeskedő fiatal édesanyját. Ezt követően a felárva fiú egyedül osztotta meg apja nyomorúságát.¹⁴ A családi hagyomány szerint II. Rákóczi Ferenc Franciaországba való távozása után az elkobzott Esterházy-birtokokat öröklő hazai családtagok juttattak el évjáradékot Esterházy Antalnak és fiának, hogy egyáltalán legyen valami megélhetési alapjuk.¹⁵

Esterházy Bálint József kemény életiskolája hamarosan újabb helyszínen folytatódott. Amikor ugyanis az osztrák—török háború hírére vette, Esterházy Antal is azok között volt, akik siettek a török fennhatóság alatti Hotin városába. Természetesen magával vitte egyetlen fiát is. Hotinban a szabadságharc egykori katonai vezetői megújították a kuruc konföderációt, és a török melletti hadbaszállás érdekében segélyhadat kezdtek szervezni. Kis serege élén Esterházy Antal a török, tatár és moldvai hadakkal együtt 1717-ben megjelent a Radnai szorosban, és felhívással fordult Erdély lakosságához egy Habsburg-ellenes felkelés kirobbantása érdekében. Am minden reménye ellenére, az adott körülmények között és a betörő idegen hadak pusztító vonulása miatt, elmaradt a hazaiak csatlakozása, a szabadságharc megújulására nem került sor.¹⁶ A gyors és váratlan török vereség pedig minden további tervezetést irreálissá tett. A még mindig gyermek Esterházy Bálint József is megélt a Ruszcsukba való visszavonulás keserűségét. Ott rövid időre elvált útja apjáétól. A török hadvezetés Konstantinápolyba rendelte,¹⁷ míg apja kis seregének előbb Brailába kellett vonulnia, és csak onnan Konstantinápolyba. Nem sokáig tartózkodtak ott, ugyanis „Esterházy magyar tábornok Konstantinápolyból eltávozott, mivel nem akart itt lakni, és azt kérte, hogy Moldvában lakhassék.”¹⁸

Ehhez a török hatóságok hozzájárultak, apa és fia, továbbá Esterházy addig Brailában állomásozott 169 harcosa áttelepült Moldvába. Ellátásukról a moldvai vajdának kellett volna gondoskodnia, ám ez nem történt meg. Újabb megpróbáltatásukat keltezetlen, de bizonyosan 1718/19 fordulóján írt beadványában így elevenítette fel Esterházy Antal: „Az említett vajda ellátásunkat nem adta meg, s amikor emiatt már állatainkat, fegyvereinket és ruháinkat is eladtuk, az éhséget tovább nem viselhettük, embereink egy része elszéledt, de azután némelyek ismét visszajöttek.”¹⁹ Rakovici Mihály moldvai vajda ellenbeadványában azt közölte, hogy „a parancsolat szerint Moldvában tartózkodó Esterházy és Máriaassy tábornokok mind maguk, mind pedig alattvalóik a rájákat (a szultán keresztény alattvalóit — Z. J.) zaklatják.”²⁰ Az 1719. február 5-i szultáni intézkedés szavai szerint „ezért elrendeltetett, hogy Benderbe költözködjének, napi ellátásuk azonban, miként eddig, a moldvai adópénztárból fog fizetetni.”²¹ Erre a költözködésre nem volt hajlandó Esterházy Antal. Így a moldvai vajda ismételtlen a Portához fordult. Újabb panaszlevele hatására 1719. április 29-én Konstantinápolyban „mielőbbi Benderbe költöztetésük és ottani letelepítésük végett szigorú magas rendelet megíratásáról” intézkedtek.²²

Ezúttal valóban arra kényszerültek Esterházyék, hogy elhagyják Jászvásárt és Benderbe távozzanak. Az 1719. július 8-i szultáni leirat már „a Benderben lakó Esterházy tábornokról” szól.²³ Az apát és fiút ért megpróbáltatások még ak-

13 Közli: *Thaly K.* (Kiad.): *Archivum Rákóczianum*, I. osztály, (a továbbiakban: *AR*), VII. k. Budapest, 1879. 201. o.

14 *Szabó*, 16. o.

15 *Esterházy*, 147. o.

16 *Esterházy*, 148. o.; *Szabó*, 18. o.; *Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen*. Kiad.: K. u. k. Kriegsarchiv. (A továbbiakban: *Feldzüge*) XVII. k. Wien, 1891. 230. s. k. o.

17 1718. június 15-i szultáni leirat. Közli: *Karácson I.*: *A Rákóczi-emigráció török okmányai*. Budapest, 1911. (A továbbiakban: *Karácson*), 41. o.

18 1718. augusztus 23-i szultáni leirat. Közli: *Karácson*, 44. o.

19 Közli: *Karácson*, 58. o.

20 Uo. 55. o.

21 Uo. 53. o.

22 Uo. 57. o.

23 Uo. 66. o.

kor sem értek véget. A békekötés következményeként egy szultáni leirat 1720 január közepén megállapította, miszerint „a magas birodalmamba menekült Rákóczi Ferenc király alá tartozó magyarok közül jelenleg Bender környékén és Havasalföldön tartózkodó Esterházy tábornoknak és Csáky tábornoknak, továbbá Bercsényi tábornok és Máriaassy tábornok katonáinak, akik azelőtt a háború alatt szolgálatomban voltak, a határok közelébe eső helyeken való tartózkodása többé nem célszerű.”²⁴ Ennek értelmében az 1720. január 26-i szultáni leirat így intézkedett: „Esterházy tábornok ötven embere és Máriaassy tábornok ötven embere Esterházy tábornok vezetésével a Pasa-szandzsákbéli (bulgáriai — Z. J.) Csetrofczába telepítették át.”²⁵

A bolgár földön, Viddintől délre eső területen, elhagyott török településeken kiállott újabb viszontagságokat Esterházy Antal 1720. június 26-i beadványa már előrevetítette: „Tartásdíjunk nem érkezett meg.”²⁶ Helyzetének súlyosságát teljes mélységében az 1720. október 19-i panaszlevele tárta a Porta elé: „A magas fermán (a szultán nevében kibocsátott rendelet — Z. J.) értelmében Benderből a csetrofczai járásba költözködtem, hogy itt lakjam. E szolgájának és a többi magyar vitézeknek az emberi lakásoktól távol, egy kopár, vad, magas hegy közelében jelöltek ki helyet, ahol csakis vadállatok vannak, de egyetlen emberi lény sem található, s ezen szomorú, szerencsétlen, ruhátlan, szegény harcos népnek arra sem ereje, sem tehetsége nem volt, hogy lakásokat építsen magának, s azon a helyen letelepedjék. Akarva, nem akarva tehát, kénytelenek voltak szétszóródni, s én, szolgája, családommal, házi népemmel egyedül maradtam, és mivel a rablóktól, ellenségektől semmiképpen biztonságban nem voltam, Nisben és Viddinben pedig nem adtak helyet, azért Kara-Lam palánkára mentem. Mikor azonban a németek részéről Erdélyben kormányzóul rendelt Steinville (vezénylő generális — Z. J.) erről értesült, a jelenlegi viddini vezír válnak (Viddin vilajet katonai és polgári kormányzójának — Z. J.) levelet küldött. (...) Erre az említett vezír ó méltósága azonnal egy megbízott emberét küldötte a szolgálhoz, és haladéktalanul Rásova falu közelében sátor alá szállásolt el, s szegény feleségem, házi népem és gyermekeim egész az elpusztulás fokáig jutottak.”²⁷ Meg kell jegyeznünk, hogy a másodsor is özvegyen maradt Esterházy Antal lengyel földön harmadszor is megnősült, ezért szól immár feleségéről és az új házasságban született leánygyermekre tekintettel gyermekeiről.²⁸

A Porta nem sietett a döntéssel. A fent idézett beadvánnyal kapcsolatosan végül is csak az 1721. február 19-i szultáni leirat intézkedett, mégpedig a következőképpen: „Valójában ennek a népnek a határszéli helyeken való letelepítése nem célszerű, ezért Esterházy tábornok arról a helyről eltávolíttatván, szükséges, hogy feleségével és családjával Rodostó városába költözködjék, s ott alkalmas lakás jelöltetvén ki számára, letelepedjék.”²⁹ A megváltást jelentő költözködéésre márciusban sor került, Esterházy Antal és fia, Esterházy Bálint József II. Rákóczi Ferenc fejedelem környezetébe került.³⁰ Ha bűjdosás volt továbbra is a sorsuk, legalább emberhez méltó körülmények közé kerültek, és a napi gondoktól megszabadultak.

Esterházy Antal azonban nem elégedett meg pusztán ezzel a ténnyel. Igyekezett gondoskodni még mindig csupán tizenhat éves, de már oly sok szenvedésen keresztülment fiáról. A megoldást a francia szolgálatban álló és önálló huszárezred felállításán fáradozó Bercsényi László ezredes (a kuruc főgenerális fia) török birodalombéli toborzása jelentette.³¹ A franciaországi Bercsényi-huszárezredben való alkalmazás lehetőségét nyújthatott az ifjúnak a biztos meg-

24 Uo. 72. o.

25 Uo. 73. o.

26 Uo. 80. o.

27 Uo. 82. o.

28 *Esterházy*, 149. o.; *Szabó*, 18. o.

29 Közli: *Karácson*, 87. o.

30 Uo. 89. o.

31 Lásd erről bővebben: *Zachar J.*: Bercsényi László (1689—1778). In: *HK*, 1978/1. (A továbbiakban: *Zachar 1978*), 81. skk. o.

élhetésre, sőt a további előmenetelre. Így apja rábeszélésére Esterházy Bálint József a toborzottak második csoportjával 1721 júliusában áthajózott Franciaországba. Szeptember 9-én keltezett 41. levelében Mikes Kelemen is megemlékezett róla: „A kis Esterházy is el ment, a kinek is atya már egynehány hónapja, hogy itt vagyok.”³² Sem szeretett édesapját, sem féltestvérét és nevelőanyját nem látta többé viszont. Esterházy Antalt 1722. augusztus 8-án elragadta a pestisjárvány, lengyel özvegye pedig kislányával visszaköltözött szülőföldjére.³³

Esterházy Bálint József franciaországi katonai pályakezdésének körülményeiről fia évtizedek múlva írt emlékirataiban a következő felvilágosítást nyújtja a saját gyermekeihez intézett ajánlásban: „A magyar forradalom történetét olvasva, gyermekeim, látni fogjátok nagyapám száműzetésének és Rodostóba érkezésének részleteit. Halála után atyám nagyon nélkül Franciaországba jött, ahol Bercsényi gróf, azóta marsall, honfitársa és rokona, maga is száműzött, századot adott neki huszárezredében, amelyet szülőföldünkről elvándoroltakból állított fel, akik nagy számban voltak Törökországban, és tanácsára a Legkezesetnyibb Király (a francia uralkodó — Z. J.) szolgálatába álltak.”³⁴ Ha a francia földre érkezés időpontját pontatlanul tudta is az emlékirat írója, Esterházy Bálint József franciaországi katonai szolgálatának kezdetét alapvetően helyesen idézte fel. Bercsényi László ezredes újonnan felállított huszárezredében — bizonyára a szülők kérésére — kapitányi rangot és századparancsnoki beosztást biztosított neki, vagyis fiatal életkora ellenére kompániáskapitánnyá tette.³⁵

A váratlan katonai pálya rögtön nagy feladatot rótt a fiatalemberre. Az alig megalakult Bercsényi-huszárezred ugyanis 1721-ben azonnal harcfeladatot kapott, amikor beosztották a Provence-ban korábban kitört járvány elszigetelésére elrendelt pestiszárba. Amennyiben szükséges volt, akár fegyverrel is meg kellett akadályoznia az egységnek, hogy a Cévennes hegységen átvezető és lezárt utakon engedély nélkül Languedoc-ba közlekedjenek. A tizenhat éves Esterházy kapitánynak mintegy ötven, nem egy esetben tapasztalt harcos élén, parancsnoki beosztásban kellett helytállnia.³⁶ Bár katonái zöme magyar bújdósotárs volt, akik segítettek a kuruc tábornagy fiát, kezdeti nehézséget jelentett még az is, amit fia később így vetett papírra emlékirataiban: „Az első éveket atyám úgy töltötte Franciaországban, hogy rosszul tudta a nyelvet.” A kezdeti nehézségeken bizonyára igyekezett átsegíteni Bercsényi László is, ezért folytatódik így az emlékirat: „Az első éveket atyám vagy táborban vagy Bercsényi ezredesnél töltötte.”³⁷

Esterházy kapitány egysége kötelékében 1722-ben átkerült az elzászi Haguenau-ba, ahol most már az ezred valódi harci közösséggé formálásán fáradozhatott a tisztikar.³⁸ A szolgálat könnyebbedése ellenére az ifjú tiszt gondolatai mindegyre szülőföldjén járhattak. Legalábbis erről tanúskodik a szintén hazatérést fontolgató Kísfaludy Boldizsár főstrázsamester 1723. január 1-i, anyjához intézett levele: „Gróf Esterházy Józseph Balás (bizonyára tollhiba — Z. J.) itt a Regimentünkben most kapitány, ezen ifjú Úrfi csak tizenhét Esztendőös, magyar Országbul midőn az Attya és Anyja (ki is megholt) Lengyel országban kibújdosta csak hét (!) esztendőös volt ezen Úrfi, azulta bújdosásban fel nevelkedvén, most haza szándékoskodik.”³⁹

Hazatérés helyett azonban további franciaországi szolgálat következett. A Haguenau-ban töltött újabb évek idején jól el kellett sajátítania a katonai messterséget Esterházy kapitánynak. Csak ez tehetta lehetővé, hogy az ezredtulaj-

32 Mikes Kelemen: Összes Művei, I. k. Budapest, 1966. 64. o.

33 Karácson, 94. o.; Esterházy, 148. o.; Szabó, 18. o.

34 Davidet, E. (Kiad.): Mémoires du Comte Valentin Esterházy. Paris, 1905. (A továbbiakban: *Mémoires*), 3. o.

35 Archives du Service Historique de l'Armée, Paris-Vincennes (A továbbiakban: *ASHA*), Fasc. A¹—2770. Miként az alábbiakban is, számozatlanul; Esterházy, 149. o.

36 *ASHA*, Fasc. A¹—2770; Kampagnen der Franzosen in den Niederlanden, am Rhein und in Italien unter dem Maréchal von Berwick von ihm selbst erzählt. Bern, 1793. (A továbbiakban: *Berwick*), II. k. 330. skk. o.; Choppin, H.: Les Hussards. Les vieux régiments 1692—1792. Nancy, 1898. (A továbbiakban: *Choppin*), 82. o.

37 *Mémoires*, 3. o.

38 Lásd erről: Zachar 1973, 83. o.

39 Közli: Bánkúti I.: Egy kuruc nemesifjú útja a laki udvarháztól a francia emigrációig. In: Arrabona, 1971/13. 267. o.

donos kérvényezése eredményeként a francia hadvezetés 1727. június 15-i hatállyal egyenesen alezredessé léptette elő.⁴⁰ Felelősségteljes új beosztásában is becsületesen látta el feladatát. Az ő tevékenysége is benne volt a Bercsényi-huszárok 1732. szeptember 30-i szemlélén kapott minősítésben. Belle-Isle altábornagy így fogalmazott: „Tökéletesen fegyelmeztettek találtam a huszárokat, és látszott, hogy Bercsényi gróf gyakran gyakorlatozik velük, vagy gyakorlatoztatja őket, mivel nagyszerűen menetelnek, manővereznek, és adják a szolgálatot.”⁴¹

Az első Esterházy-huszárezred

Az újabb elismerés nem váratott sokat magára. A lengyel örökösödési háborúra készülődve a francia hadvezetés jelentős hadseregfejlesztésre készült. Ennek jegyében 1733. április elsejei hatállyal ezredtulajdonossá nevezte ki XV. Lajos Esterházy Bálint Józsefet is.⁴² A kinevezés még nem jelentett új beosztást. Egyelőre továbbra is a Landau-ba előrevont Bercsényi-huszárezred alezredesi beosztását látta el. Ennek az egységnek a kötelékében kezdte meg a harcselekményekben való részvételt. Így bevették a Rajna mentén a francia főserreg átkelésének fedezésében, majd Kehl ostromában.⁴³

A korábbi háborúkhöz hasonlóan ismét felfigyelt a francia hadvezetés a huszárok kiemelkedő szerepére. Szász Móríc altábornagy a következő sorokkal fordult XV. Lajoshoz: „Felső generálisai, Sire, egy huszárkötélék felállítását indítványozzák Önnek, mivel érezték ennek hasznosságát Flandriában. Valójában a huszárok diadala a Franciaország elleni háború, mivel a franciáknak csak egy maréknyi huszára van, míg a császár seregében mindig öt- vagy hatezer.”⁴⁴ Jogos volt a figyelmeztetés, a hadba vonult francia hadsereg 59 lovasezrede közül csak kettőben szolgáltak huszárok. A Ráttky- és a Bercsényi-huszárezred pedig azonosan csak 38 tisztből és 625 főnyi legénységből állt.⁴⁵

Az előterjesztés hatására a francia uralkodó elhatározta, hogy 60. (könnyű) lovas egységként felállít egy harmadik huszárezredet. Figyelme a már korábban ezredtulajdonossá kinevezett Esterházy Bálint Józsefre irányult, akire haditettei alapján figyelt fel a hadvezetés. Az emlékiratíró fiú, Esterházy Bálint László szavai szerint: „Strasbourg szomszédsága lehetőséget nyújtott arra, hogy megismerje őt Bourg marsall, elzászi vezénylő parancsnok, aki barátságával ajándékozta meg. A marsall szerezte meg neki az engedélyt egy huszárezred felállítására.”⁴⁶ Az ezredalapítási pátent XV. Lajos 1733. december 21-én állíttatta ki.⁴⁷

Esterházy Bálint József ezredes az engedély birtokában sem kezdett azonnal hozzá saját önálló egységének felállításához. Ennek okát abban kereshetjük, hogy Ráttkyhoz és Bercsényihez hasonlóan huszárezredét valószínűleg ő is magyarokra szerette volna építeni, és akkor még nem volt elegendő beállni kívánó. Az 1734-es hadjáratot ebből következően még a Bercsényi-ezred kötelékében harcolta végig. Mivel pedig a brigadérossá kinevezett Bercsényi nem egy esetben jelentősebb csoportosítás élén tevékenykedett, több ízben Esterházy állt a Rajnától Flandria felé való előrenyomulás során ennek az egységnek az élén.⁴⁸

1734-ben végre elszökött annyi magyar a Habsburg-hadaktól a szembenálló francia seregekhez, hogy huszárezreddé lehetett őket szervezni. Az Esterházy-

40 *ASHA*, Fasc. A¹—2770.; *Choppin*, 127. o.

41 Közli: *Choppin*, 85. o.

42 *ASHA*, Fasc. A¹—2770.; *Choppin*, 127. o.

43 *ASHA*, Fasc. A¹—2770.; Lásd erről bővebben: *Zachar* 1978, 86. o.

44 *Mes réveries. Ouvrage posthume de Maurice comte de Saxe*. Kiad.: *Pérou, A.*, Amsterdam—Leipzig, 1757, 149. o.

45 *Denison, T.*: *Geschichte der Cavalerie*. Berlin, 1879. (A továbbiakban: *Denison*), 611. o. A Bercsényi-ezredre lásd: *Zachar* 1978, 81. skk. o. A Ráttky-ezredre: *Zachar J.*: Ráttky György kuruc ezereskapitány, francia generális (?—1742). In: *HK*, 1982/3. (A továbbiakban: *Zachar* 1982), 365. skk. o.

46 *Mémoires*, 3. o.

47 *ASHA*, Fasc. X^c—82.; *Choppin*, 135. o.

48 *ASHA*, Fasc. A¹—2770.; *Choppin*, 135. o. Lásd erről bővebben: *Feldzüge*, XIX. k. 170. skk. o.; *Zachar* 1978, 86. o.

huszárezred végül 1735. január 25-én Strassbourban alakult meg.⁴⁹ Bár az ezredalapítás pontos idejével tisztában volt az alapító fia,⁵⁰ a múlt századi összefoglaló francia munka szerzője,⁵¹ továbbá a századfordulón írt hazai családtörténet összeállítója⁵² nyomán, akik egy korai francia mű⁵³ adatát vették át, máig ismétlődik a téves 1734-es ezredalapítási dátum.⁵⁴ A korai magyar közlemény szerzője pedig ugyancsak teljesen tévesen egyenesen 1724-re tette ezt az időpontot.⁵⁵

A kezdetben mindössze 12 tisztből és 100 főnyi legénységből álló Esterházy-huszárezred⁵⁶ összetételéről valamennyi egységtörténet azt ismétli, hogy „részben magyar önkéntesekből áll”.⁵⁷ A többiek is a Habsburg-hadaktól elszököttek, elsősorban németek és lengyelek voltak.⁵⁸ Kutatásaink alapján ezt a megállapítást úgy kell módosítanunk, hogy túlnyomó többségben magyarokból álló alakulatról volt szó. Rendkívül sajnálatos módon 1740-nél korábbi eredményeire eddig még nem leltünk. Az akkor még szolgáltak közül kimutathatóan az ezredalapítás óta ennek az egységnek a tagja volt Dávid Zsigmond alezredes (akiről még bővebben lesz szó), Nyers Tamás hadnagy, Csengery, Demény, Kacsarovszky és Kiss Tamás kornétás, valamint a következő 49 legénységi állományú.⁵⁹

név	rang	szül. hely és idő
Berecz János	tizedes	Ungvár, 1705
Bezerédy György	huszár	Vaja, 1708
Bezerédy György	huszár	Pozsony, 1713
Boros János	huszár	Breclány, 1710
Boratsik Mátyás	huszár	Szlavónia, 1709
Cseh György	tizedes	Simontornya, 1691
Datzi János	huszár	Várad, 1711
Fekete József	huszár	Varannó, 1710
Fogarassy Gábor János	huszár	Fogaras, 1710
Halász István	huszár	Debrecen, 1709
Hegedűs György	huszár	Pozsony, 1699
Hollósy István	huszár	Szombathely, 1717
Horváth Ferenc	huszár	Nyúl, 1713
Janó István	huszár	Sály, 1708
Kádár Péter	tizedes	Debrecen, 1716
Kálai István	huszár	Debrecen, 1704
Kecskeméti Mihály	huszár	Kecskemét, 1704
Kékedy György	tizedes	Kéked, 1707
Konczos György	huszár	Eger, 1712
Kotsis István	huszár	Berkes, 1710
Kováts András	tizedes	Kecskemét, 1711
Kováts György	huszár	Szatmár, 1699
Kováts Pál	huszár	Tok, 1709
Kozáry András	huszár	Pest, 1694
Kövári Péter	huszár	Arad, 1699
Kraus András	huszár	Igló, 1714
Mádi János	huszár	Mád, 1685

49 *ASHA*, Fasc. Y8c—12, A¹—2796.

50 *Mémoires*, 3. o.

51 *Choppin*, 135. o.

52 *Esterházy*, 150. o.

53 *Fieffé, E.*: *Histoire des Troupes Étrangères en service de France*. Paris, 1854. (A továbbiakban: *Fieffé*), I. k. 278. o.

54 *Dupont*, 25. o.; *Plancke, R. C.*: *Les 2e Hussards*. In: *Vivat Hussar*, No. 10. Tarbes, 1975. (A továbbiakban: *Plancke*), 133. o. *Mayet, J.*: *Filiation des Régiments de Hussards Français*. In: *Vivat Hussar*, No. 16. Tarbes, 1981. (A továbbiakban: *Mayet*), 13. o.

55 *Mangold*, 267. o.

56 *ASHA*, Fasc. Y8c—12; *Choppin*, 135. o.

57 *Historique des corps de troupe de l'armée française 1569—1900*. Kiad.: Ministère de la Guerre. Paris, 1900. (A továbbiakban: *Historique*), 592. o.; *Dupont*, 25. o.; *Chamborant 2e Hussards*. In: *Revue Historique de l'Armée 1959/2*, 61. o.; *Spüzer, Ph.*: *Le 2e Régiment de Hussards, Régiment de Chamborant*. In: *Vivat Hussar*, No. 2. Tarbes, 1967. (A továbbiakban: *Spüzer 1967*), 121. o.

58 *Dupont*, 25. o.; *Chamborant 2e Hussards*. In: *Revue Historique de l'Armée 1959/2*, 61. o.

59 *ASHA*, Fasc. Xc—80, 81, 82, Y8c—6, 10, 12, Y^b—595, 596.

név	rang	szül. hely és idő
Mellek István	huszár	Nyitra, 1703
Miska Máté	huszár	Miskaháza, 1707
Morvai Mihály	huszár	Biharszentmiklós, 1711
Nagy György	huszár	Miskolc, 1712
Nagy Mihály	huszár	Tiszafüred, 1706
Rázt István	huszár	Kisvárdá, 1707
Roth Ádám	huszár	Sopron, 1696
Rúgó Miklós	huszár	Sártornya, 1671
Salánky ?	huszár	Magyarország, ?
Sermek Márton	huszár	Légrad, 1706
Sipos Mátyás	huszár	Tura, 1713
Sólyom András	huszár	Szalonta, 1708
Szabó István	huszár	Pozsony, 1705
Szabó János	tizedes	Margitta, 1699
Szálas Jakab	huszár	Jánoshida, 1710
Szombarszky János	huszár	Szepesújfalu, 1703
Szóke János	huszár	Károly, 1711
Tóth György	huszár	Bihar, 1707
Török András	huszár	Keresztes, 1697
Török Péter	huszár	Debrecen, 1709
Tyukodi László	huszár	Tyukod, 1681
Virág István	huszár	Szigetszentmiklós, 1713

Már a torzított késői adatok is azt jelzik, hogy relatív magyar túlsúlyú volt az Esterházy-huszárezred. Mivel azonban a lengyel örökösödési háborút követően a harcselekményekben elesettek, eltűntek és szolgálattól megváltak már ki sem mutathatók, jogosan azt feltételezhetjük, hogy az ismertnél több magyar szolgált kezdetben ebben az egységben. Ez pedig egyértelműen azt támasztja alá, hogy az abszolút (túlnyomó) többség is magyar volt.

A francia hadsereg újonnan megalakult 60. (könnyű) lovas ezredét a hadvezetés a Rajna mentén folyt harcselekmények huszárösszezapásaiban vetette be. Az Esterházy-huszárok különösen kitűntek a június 7-i dexheimi rajtaütésben és a szeptember 25-i, Kaiserslautern irányában végrehajtott felderítő portyázásban. A hamarosan bekövetkező fegyverszünetig még a Moselle folyó mentén portyáztak.⁶⁰ Az 1738-as végleges békekötésig különböző határmenti helységeken, majd a Cévennes hegységbeli Vigan városkában jelölték ki az Esterházy-huszárezred állomáshelyét.⁶¹

Alig érkezett meg az egység új helyőrségébe, a békekötés értelmében bekövetkezett itáliai változásokra tekintettel, mivel a Genovai Köztársaság francia segítséget kért a helyi lakosság megmozdulásának leverésére, a Ráttky-huszárokhoz hasonlóan az Esterházy-huszárokat is Korzika szigetére vezényelték. Ott részt vettek az 1739-es hadjáratban. A genovai uralom újlagoz elismertetése után is Bastiában állomásozott az Esterházy-huszárezred, egészen 1741-ig.⁶²

Az ezredtulajdonos azonban a téli szállásra vonulás idején, de ezen kívül is több alkalommal, visszatért Vigan-ba. Bennisőséges kapcsolatba került ugyanis az ott élt Philippine de Lagarde baronesse de la Nougarde (Vigan, 1718. február 21. — Vigan, 1792. április 30.) nevű hölgygel, akit 1740. június 9-én azután feleségül vett, és aki még abban az évben egy fiú-, a következő esztendőben pedig egy leánygyermekkel ajándékozta meg.⁶³ Az ezredtulajdonos távollétében egysége élén Dávid Zsigmond alezredes állt.⁶⁴

A másik két franciaországi magyar ezredtulajdonos kezében levő huszárezred-

⁶⁰ *Massuet, P.*: Histoire de la dernière guerre et des négociations pour la paix. Amsterdam, 1736. (A továbbiakban *Massuet*), II. k. 135. skk. o., 170. skk. o.

⁶¹ *Mémoires*, 4. o.; *Esterházy*, 150. o.; *Plancke*, 135. o.

⁶² *Choppin*, 136. o.; *Mémoires*, 4. o.; *Plancke*, 134. skk. o.; *Reinach-Foussemagne, H.*: Les Hussards Hongrois sous l'ancien régime. In: *Revue de Hongrie*, 1910. (A továbbiakban: *Reinach-Foussemagne*), 457. o.; *Zachar 1982*, 380. skk. o.

⁶³ *Mémoires*, 4. o.; *Esterházy*, 150. o.; *Franjou, E.*: Le comte Valentin Esterházy, seigneur de La Celle-Saint-Cyr, confident de Marie-Antoinette. Auxerre, 1975. (A továbbiakban: *Franjou*), 10. o.

⁶⁴ *Choppin*, 136. o.

hez hasonlóan ez is vonzotta a Habsburg-hadsereg kötelékében bevetett magyarokat. A már említett 1740-es ezredmustra kimutatása szerint akkor 14 tiszt és 254 főnyi legénység szolgált. A tisztek között magyar volt 8 fő, az alapításkor felsoroltakon kívül még egy Nagy és egy Szatmár nevű hadnagy. A legénységből 101 vallotta magát magyarnak. Az alapítás óta szolgáltakon és így fentebb már felsoroltakon kívül ezek a következők voltak:⁶⁵

név	rang	szül. hely és idő	szolgálatvállalás
Almássy Mihály	strázsamester	Komárom, 1708	1736
Ambrus János	huszár	Mosony, 1713	1736
Ábrahám Mihály	huszár	Háromszék, 1690	1736
Ábel Márton	huszár	Debrecen, 1696	1736
Árva János	huszár	Galánta, 1709	1740
Barna Ferenc	huszár	Sziget, 1706	1736
Bódy Albert	huszár	Magyarország, 1690	1740
Bogdány András	huszár	Biharudvar, 1692	1737
Boros Mátyás	huszár	Magyarország, 1718	1737
Detre János	huszár	Magyarország, ?	1739
Domokos Samu	huszár	Sárrét, 1702	1737
Förizs István	huszár	Franciaország, 1721	1740
Fülöp György	huszár	Jászberény, 1712	1736
Gazda István	huszár	Miskolc, 1710	1737
Hajdú Márton	huszár	Vágszerdahely, 1706	1736
Halas István	huszár	Nyitra, 1696	1736
Hallgató András	huszár	Tata, 1716	1736
Horváth János	huszár	Nyitra, 1680	1740
Joó Sándor	huszár	Szeben, 1700	1736
Kasziák János	huszár	Kismarton, 1713	1737
Kis Ádám	huszár	Magyarország, 1718	1740
Korsós János	tizedes	Sopron, 1708	1739
Kováts Mihály	huszár	Magyarország, 1711	1739
Krisztiánszky László	huszár	Trencsén, 1680	1740
Lajtay János	huszár	Nagyfalu, 1708	1736
Lakits Simon	huszár	Magyarország, 1714	1739
Lehotka Péter	tizedes	Buda, 1700	1740
Lovász András	huszár	Debrecen, 1681	1736
Ludvik Ferenc	huszár	Nánás, 1694	1736
Mesterházy János	huszár	Magyarország, 1720	1739
Mogyorósi Mihály	huszár	Győr, 1713	1736
Moinár János	huszár	Magyarország, 1718	1739
Nagy János	huszár	Kečskemét, 1714	1738
Nagy Mihály	huszár	Tiszafüred, 1706	1736
Pál Márton	huszár	Rozsnyó, 1714	1736
Pusztakéri János	huszár	Nyitra, 1694	1736
Samu Sebestyén	huszár	Szék, 1704	1736
Szabó István	huszár	Tállya, 1716	1737
Szabó János	huszár	Mád, 1712	1737
Szabó Mihály	huszár	Szentmihály, 1700	1738
Szathmár Ferenc	huszár	Szatmár, 1714	1736
Sztáray ?	tizedes	Magyarország, 1702	1737
Szűts András	huszár	Kisvárdá, 1700	1736
Taksony Ferenc	huszár	Esztergom, 1711	1737
Temesváry György	huszár	Temesvár, 1672	1736
Temesváry György	huszár	Temesvár, 1701	1736
Tokai Mihály	huszár	Hajdúdorog, 1696	1736
Tokaji István	huszár	Tokaj, 1686	1736
Török István	huszár	Sopron, 1715	1736
Verseghy István	huszár	Putnok, 1690	1737
Vida Ferenc	huszár	Miskolc, 1700	1740
Vladár Ádám	huszár	Szepsi, 1707	1737

⁶⁵ ASHA, Fasc. Xc—81, 82, Y8c—6, 9, 12, 23.

A magyarok száma és aránya azonban a kimutathatónál ismét lényegesen nagyobb lehetett. A 254 főnyi nyilvántartott legénységből ugyanis csak az első négy században szolgáló 124 főre vonatkozó adatok maradtak fenn, és közülük mutatható ki a 101 magyar. Vagyis ebben a négy században csak mutatóban szolgáltak más nemzetiségűek.

1741 tavaszán az Esterházy-huszárezredet az osztrák örökösödési háborúra készülődés jegyében visszavezényelték Korzikáról francia földre, és sietve beosztották abba a Rajna mellett gyülekeztetett csoportosításba, amely a bajor seregek mellé küldve, a Habsburg-birodalomba való betörést kapta feladatul. Akkor négy újabb századot állítottak fel az ezreden belül. Sajnálatos módon arra vonatkozó adat, hogy közülük hány volt ismét a magyar, nem maradt fenn.⁶⁶

A hadműveletek megkezdésekor, augusztus végén, ezrede élén Esterházy Bálint József ezredes átkelt a Rajnán. Ezt követően, más alakulatokhoz hasonlóan, az Inn folyó vonaláig való előrevonást biztosította. A bajor hadakkal való egyesülést követően elővédként nyomult előre az Enns és Duna közti területre. Míg más alakulatok tovább törtek előre, és elfoglalták a cseh fővárost, Prágát, az Esterházy-huszárezred osztrák területeken kapott összeköttetési és biztosítási feladatokat. Osztrák földön tért téli szállásra is az egység, míg az ezredtulajdonos újra hazatért Vigan-ba, az ezredet Dávid Zsigmond alezredesre bízva.⁶⁷

1742 kora tavaszán azután Esterházy Bálint József ezredes visszatért egysége élére Felső-Ausztriába. Az azévi hadjáratban kevés öröme telhetett. A császári-királyi hadvezetés ugyanis ütőképes erőket tudott összpontosítani, amelyek szívszívó küzdelemben lépésről lépésre szorították ki osztrák földről a francia-bajor hadakat. Az Esterházy-huszároknak pedig folyamatosan a visszavonulást kellett fedezniük. Miután teljesen kiszorultak az osztrák területekről, ugyanakkor a továbbnyomuló Habsburg-hadak egész Bajorországot megszállták, elsődlegesen felderítő portyázásokat kellett végrehajtania Esterházy ezredesnek a német-római birodalmi területeken. Jelentős összecsapásokra azonban ezen a területen nem került sor az újabb csehországi porosz támadás következtében. Így az év végén elvonták a flandriai francia erőkhöz. Téli szállásra az Esterházy-huszárezred még birodalmi területen, a határmenti Saar-vidéken vonult. Az ezredtulajdonos ezt követően ismét hazatért családjá körébe Vigan-ba és harcosait alezredesére hagyta.⁶⁸

1743 elején érkezett ismét vissza Esterházy ezredes a Saar folyó mentén táborozó egységéhez. A határ menti francia hadak parancsnoka azonnal azzal bízta meg, hogy elterelő hadmozdulatokkal fedezze a rajnai francia hadseregnek a bajor választófejedelem megsegítésére irányuló menetét. A francia hadvezetés elképzelését felismerve azonban hamarosan megindult az Osztrák-Németalföldön gyülekező angol—hannoveri—osztrák—holland csoportosítás, hogy elvágja egymástól a bajor és a francia hadoszlopokat. Így az Esterházy-huszárokat a Majna, majd a Rajna vonalára vezényelték, ahol felderítő és biztosítási feladatokat kellett ellátniuk. Május 6-án Oppenheim—Worms térségében, május 20-án magánál Oppenheimnél, június 8-án Eberstadtnál, június 18-án Diebhátnál, június 26-án Mainflingennél tevékenykedtek.⁶⁹

Így az Esterházy-huszárezred is részt vett a térségben állomásozó főerők összecsapásában, a június 27-i dettingeni csatában. Erre került sor, hogy az Aschaffenburgnál összevont, angol, hannoveri, császári-királyi és németalföldi erőkből álló német-római birodalmi haderő utánpótlását elválták a francia hadak. II. György angol király és hannoveri választófejedelem erre seregeivel Hanau irányában kívánt elvonulni. A 74 gyalogzászlóalj és 105 lovasszázad meg-

⁶⁶ Choppin, 136. o.; Plancke, 134. o.

⁶⁷ Mémoires, 5. o.; Choppin, 137. o.; Plancke, 134. o.; Campagnes des Messieurs les Maréchaux de Maillebois, de Broglie, de Belle-Isle, de Nogilles et de Coigny l'an 1741—1744. Amsterdam, 1773. (A továbbiakban: *Campagnes*) X. k. 79. skk. o. Lásd részletesebben: Zachar 1973, 89. o.; Zachar 1982, 386. skk. o.

⁶⁸ Mémoires, 5. o.; Choppin, 137. o.; Plancke, 134. o.; Espagnac, M.: Histoire de Maurice comte de Saxe, duc de Courlande et Sémigalle, Maréchal-Général des Camps et Armées de Sa Majesté Très-Chrétienne. Lausanne-Neuchâtel, 1774. (A továbbiakban: *Espagnac*), I. k. 190. skk. o.

⁶⁹ ASHA, Fasc. A¹—2992.; Mémoires, 5. o.; Crousse, F.: La guerre de Succession d'Autriche dans les Provinces Belges. Campagnes de 1740 à 1748. Paris—Bruxelles, 1885. (A továbbiakban: *Crousse*), 23. skk. o.; Österreichischer Erbfolge-Krieg. Kiad.: K. u. k. Kriegsarchiv. Wien, 1901. (A továbbiakban: *Erbfolgekrieg*), V. k. 271. skk. o.

indulásáról értesülve Noailles marsall saját — 69 gyalogzászlóaljából és 68 lovasszázadból álló — csoportosítását erőltetett menettel Dettingenhez vonta össze. Hadterve szerint a Majnába ömlő Forch torkolatánál kellett volna a folyón átkelő ellenségén rajtaütni. Június 27-én reggel az átkelés siettetésére és a szövetségesek menetének felbomlasztására a francia hadvezér heves tüzérségi csapást mért a meginduló birodalmi hadak utóvédjére. II. György ugyancsak erős tüzérségi tüzzel válaszolt, közben felismerte az ellenséges szándékot. Így a tüzérségi párbaj ideje alatt nagy erőfeszítéssel elérte, hogy egy erdő fedezetében sikerült erőit csatarendbe állítani. Ezeket az erdő előtt elvezető úton a francia lovassereg — köztük az Esterházy-huszárezred — várták. A portyázó francia kötelékeken teljesen váratlanul rajtaütött az angol-hannoveri uralkodó az erdőből kibukkanó saját lovasságával. Rendkívül heves ütközet bontakozott ki, melyet végül a csatarendben az útra lépő birodalmi gyalogság gyilkos tüze döntött el, még mielőtt a francia zöm beérkezhetett volna a csata színhelyére. A küzdő felek súlyos veszteségeket szenvedtek, a birodalmi seregtől 461 halott és 750 sebesült, míg a francia lovasságból 853 halott és 1576 sebesült maradt kimutathatóan a csatatéren.⁷⁰

Súlyos veszteség érte az Esterházy-huszárezredet, és súlyos sebesülten maradt a küzdelem színhelyén Esterházy Bálint József ezredes maga is, aki alól kilótték a lovat. Bajtársai nem tudták kimenteni a harc forgatagából. Órákig feküdt eszméletlenül a csatatéren. Csak a küzdelem elmúltával, a sebesültek összeszedésekor bukkantak rá. Visszavonuló vitézei magukkal vitték Dieburgba. Ott halt bele néhány nap múlva, eddig még pontosan nem ismert időpontban, a sebesüléseibe. Fia emlékirataiban csak annyit közöl, hogy „a csata után néhány nappal a halál napszúrás képében lepte meg.” Az emlékiratíró gyermek kéziratában egyébként a század eleji szöveggondozó, Ernest Daudet, tévesen olvasta a csata nevét és azt „dillingeni” csataként nyomtatta ki.⁷¹ Ez a tévedés átkerült a magyar szakirodalomba is.⁷² A korábbi hazai publikációkban más téves adatok jelentek meg. Hol minden indok nélkül ez az állítás: „1743 felé elhagyja ezredét”⁷³, hol az 1742-re,⁷⁴ illetve 1745/46-ra⁷⁵ datált elhalálozási időpont. Egyes francia művekben ugyancsak légből kapottan 1744-re tették Esterházy elhunytát.⁷⁶

Az osztrák örökösödési háborúban tanúsított helytállása méltó elismeréseként, a beérkezett hadijelentések alapján, XV. Lajos az elrendelt előléptetések során brigadérosná nevezte ki Esterházy Bálint Józsefet és egyúttal kitüntette a Szent Lajos-rend lovagkeresztjével. Mire azonban ez irányú pátensei megérkeztek a hadszíntérre, vitézei Esterházy Bálint Józsefet már örök nyugalomra helyezték a dieburgi kapucinusok templomában. Fia szavai szerint „úgy lehelte ki lelét, hogy nem tudott arról, milyen rangban részesült.”⁷⁷ Mindenesetre méltó elismerés koszorúzta szülőföldjén máig ismeretlen, nagyszerű franciaországi katonai pályáját.

Újabb magyar ezredtulajdonos

A dettingeni csatát követően a Rajnához visszavonuló francia erők kötelékében az Esterházy-huszárezred vezényletét a rangidős Dávid Zsigmond alezredes vette át, akinek a nevét már többször megemlítettük. Elérkezett az ideje, hogy felvillantsuk életpályáját.

⁷⁰ *Erfolgekrieg*, V. k. 289. skk. o.; *Pajol, C.*: Les guerres sous Louis XV. Paris, 1891. (A továbbiakban: *Pajol*), II. k. 317. skk. o.; *Susane, L.*: Histoire de la cavalerie française. Paris, 1874. (A továbbiakban: *Susane*), II. k. 276. skk. o., III. k. 84. skk. o.

⁷¹ *Mémoires*, 5. o.

⁷² *Forster Gy.*: Gróf Berchényi László, Franciaország maréchalja. Budapest, 1925. (A továbbiakban: *Forster*), 66. f. 186. o.

⁷³ *Kropf, L.*: Magyar eredetű francia huszárezredek. In: HK, 1894. (A továbbiakban: *Kropf*), 441. o.

⁷⁴ *Mangold*, 257. o.

⁷⁵ *Esterházy*, 150. o.

⁷⁶ *Dupon*, 26. o.; *Mayet*, 14. o.

⁷⁷ *ASHA*, Fasc. MC—2826/1.; *Mémoires*, 5. o.

Gyermek- és ifjúkoráról mindeddig semmit sem tudunk. A Rákóczi-szabadságharcra vonatkozó forrásokban 1708-tól kezdődően fordul elő a neve. Akkor már kapitányi rangban szolgált. Babócsay Ferenc brigadéros Bercsényi Miklós főgenerálishoz intézett 1708. december 26-án Lőcsén keltezett jelentésében a „meghitt tisztet” jelzőt alkalmazta vele kapcsolatban.⁷⁸ A további iratok tanúsága szerint a szabadságharc felső katonai vezetésének tagjai között látott el összekötő feladatot.⁷⁹

Dávid Zsigmond kapitány a szatmári békekötés időszakában, sok társához hasonlóan, lengyel földre távozott. Ott Bercsényi Miklóshoz csatlakozott, és várta az események alakulását. A remélt külföldi segítség elmaradásának hatására sem tért haza, hanem még 1712 elején is Brezányban maradt.⁸⁰ Sorsával számot vetve ezután a lengyel tengerpartra távozott. Elhatározását Szathmáry Király Ádám 1712. július 26-i naplőbejegyzése így őrizte meg: „Dávid Sigmund és Baranyai Uraimék jöttek hozzánk Jaraszlóról Danckára, kik is Párisba akarnak menni.”⁸¹

Katonaember volt és a Francia Királyságban is a hadimesterséget kívánta folytatni. Bizonyára az ő érdekében is közbenjárt a fejedelem. Így 1712. október 22-i hatállyal a szülőföldjén elért kapitányi rangban alkalmazta hadseregében XV. Lajos és beosztotta a Verseilles-huszárezred kötelékébe.⁸² Alakulatához a Rajna mellé érkezve, még részt vett a spanyol örökösödési háború utolsó hadjáratában. Jelentős haditettek azonban már nem nyílott módja, Landau és Freiberg körzetében csak találkozóharcok folytak. A békekötést követően ezredével visszavezényelték francia földre. Addigi teljesítménye elismerését jelentette, hogy nem került a szolgálaton kívül helyezettek közé; az ezred létszámát ugyanis tizenkét századról négyre csökkentették. 1716-ban azután a Verseilles-huszárezredet beolvastotta a francia hadvezetés a Ráttky-huszárezredbe. Dávid Zsigmond kapitány így közvetlen magyar vezénylet alá került és továbbra is megtartotta kománi kapitányi beosztását. Ugyanakkor új beosztása átvételére új állomáshelyére, Itáliába távozott.⁸³

A spanyol örökösödési háborút lezáró béke döntéseinek módosítására törekvő spanyol királysággal szembeni 1718-as hadielőkészület során új ezrede kötelékében Dávid kapitányt a flandriai Philippeville-be helyezték át. Röviddel később Verdun-be ment néhány tisztjával, és az ezred hadilétszámra való feltöltésében segítkezett. Az 1719-es határháború kitorérésekor részt vett a spanyolországi benyomulásban és valamennyi ottani harcselekményben. Májusban a Vizcayai öböl menti Castel Leon és Iruñ, júniusban Fuente Arabia, júliusban és augusztusban San Sebastian, szeptemberben Urgel, végül októberben Rosas környékén tevékenykedett.⁸⁴

A rövid háborút követően 1720-ban azok közé tartozott, akiket az új huszárezred alapítását kérve Bercsényi László ezredes maga mellé kívánt venni. Június 12-i felségkérelmében így írt Bercsényi: „Ezredem első kapitányának Dávid urat, Ráttky-ezredbeli kapitányt választottam ki, akinek van szerencséje kilenc éve szolgálni a királyt ebben a minőségében. Nemzete nagyon derék és nagyon vitéz tisztje.”⁸⁵ Ez a jellemzés önmagáért beszél. A francia hadvezetés hozzájárult Dávid Zsigmond áthelyezéséhez, és szeptemberben már ő is áthajózott az Oszmán-török Birodalomba, hogy az ottani magyarok között toborozzon huszárokat a francia királynak. 1721 júliusában tért vissza francia földre, és becsülettel szolgált a Bercsényi-huszárok első kapitányaként.⁸⁶

Miután 1727-ben Kisfaludy Boldizsár főstrázsamester megvált a szolgálattól, június 15-i hatállyal az ezredtulajdonos indítványára Dávidot léptette elő a

78 AR, VI. k. 181. o.

79 Uo. VI. k. 104. o., VIII. k. 62., 63., 77. o., X. k. 37., 38. o.

80 Uo. VII. k. 96. o.

81 *Thaly K.*: (Kiad.): Szathmáry-Király Ádám Napló-könyve 1711—1717. esztendőkből II. Rákóczi Ferenc fejedelem bujdosásáról. In: Rákóczi Tár, I. k. Pest, 1866. 80. o.

82 *Choppin*, 60. o.

83 *Fieffé*, I. k. 193. skk. o.; *Choppin*, 138. o.; *Reinach-Foussemagne*, 318. o. Lásd erről bővebben: *Zachar 1980*, 525. o.

84 *Berwick*, II. k. 289. skk. o. Lásd erről részletesebben: *Zachar 1978*, 80. skk. o.

85 *ASHA*, Fasc. A¹—2770.

86 *ASHA*, Fasc. A¹—2770. Lásd erről részletesebben: *Zachar 1978*, 82. skk. o.

francia hadvezetés ebbe a rangba.⁸⁷ Choppin nyomán tévesen terjedt el, hogy kezdettől a főstrázsamesteri rangban állt a Bercsényi-huszárezredben.⁸⁸ További derekas szolgálata alapján, mivel az addigi alezredest, Esterházy Bálint Józsefet az uralkodó ezredtulajdonossá nevezték ki, 1733. április 10-i hatállyal Dávid Zsigmondot alezredesté léptette elő a hadvezetés.⁸⁹ Mivel azonban az Esterházy-huszárezred felállítására később, a lengyel örökösödési háború első szakaszában továbbra is a főstrázsamesteri rangban harcolt.

Amikor 1735. január 25-i hatállyal megalakult az Esterházy-huszárezred, az új alakulat alezredesti beosztásába került át Dávid Zsigmond. Ezzel egyidőben addigi katonai teljesítménye elismeréseként a francia uralkodó kitüntette a Szent Lajos-rend lovagkeresztjével.⁹⁰ Tevékenysége ezt követően teljesen egybefolyt Esterházy Bálint József ezredesével, így annak részletezésére itt most nincs szükség.

Közvetlen előjárója hősi halálakor, miként megbízásából korábban is több ízben, Dávid Zsigmond alezredest azonnal az Esterházy-huszárezred élére állt.⁹¹ A vesztes dettingeni csatát követő hadmozdulatok során az Esterházy-huszárokkal július első napjaiban Noailles marsall csoportosításának biztosítására a jobbszárny peremére, Bürgel térségébe vezényelték, míg a főerők a Neckar folyó vonalára, majd a Rajnához vonultak vissza. Hamarosan Dávid alezredest köteleke is követte ezeket, és július végén már a Worms előtti táborban volt. Akkor a sebesültek és a hadianyag behajózását kellett fedezniük az Esterházy-huszároknak.⁹²

Wormsban érte el Dávid Zsigmond alezredest XV. Lajos nyílt parancsa, amelynek értelmében 1743. augusztus elsejei hatállyal kinevezte ezredtulajdonosnak, és tulajdonába adta az addigi Esterházy-huszárezredet.⁹³

A hadmozdulatok közben tovább folytak. Dávid ezredest huszáraival a Rajna mentén Speyer térségébe vonta vissza a francia hadvezetés. Onnan augusztus végén a Queich folyó mentére vezényelték, majd szeptemberben a Lauter folyó partjára, hogy fedezze a főerők további hátravonását. Amikor ez megtörtént, október végén a lotharingiai határ mentén küldték téli szállásra a Dávid-huszárezredet.⁹⁴

Az egység új elnevezése csak az 1744 eleji mustrát követően vált általánossá a francia hadiiratokban, addig még gyakran az Esterházy-ezred megjelölést használták.⁹⁵ Sajnálatos módon ennek a mustrajegyzéknek mindaddig nem bukkantunk nyomára. Csak azoknak a magyaroknak a neve maradt fenn, akik még 1747-ben is szolgáltak. 1744-ben a Dávid-huszárezred előírt létszáma 39 tiszt és 624 főnyi legénység volt. A feltöltöttségi állapotot nem ismerjük. Az ezredben az 1747-es adatok szerint 1744-ben legalább 14 tiszt, 9 altiszt és 21 közhusár magyar volt, mégpedig a következők:⁹⁶

név	rang	szül. hely és idő	szolgálatvállalás
Almássy Mihály	hadnagy	Komárom, 1708	1736
Árva János	huszár	Galánta, 1709	1740
Balogh János	huszár	Miskolc, 1721	1743
Bartalis János	kornétás	Szék, 1710	1743
Berczik János	huszár	Lotharingia, 1712	1743
Bezerédy György	strázsamester	Vaja, 1708	1735
Bezerédy György	strázsamester	Pozsony, 1713	1735
Bódy Albert	huszár	Magyarország, 1690	1740

87 *d'Ivry, O.*: Histoire du 1er Régiment de Hussards. Valence, 1901. (A továbbiakban: *d'Ivry*), 16. o.

88 *Choppin*, 138. o.; *Reinach-Foussémagne*, 459. o.; *Kropf*, 441. o.; *Forster*, 138. o.

89 *Choppin*, 127. o.

90 *Reinach-Foussémagne*, 459. o.; *Choppin*, 138. o.

91 *Mémoires*, 5. o.

92 *Erbfolgekrieg*, V. k. 319. skk. o.

93 *Choppin*, 138. o.; *Plancke*, 133. o.; *Kropf*, 441. o.

94 *Erbfolgekrieg*, V. k. 337. skk. o.; *Campagne de Monsieur le Maréchal duc de Coigny en Allemagne l'an 1743*. Amsterdam, 1761. (A továbbiakban: *Coigny*), I. k. 85. skk. o.

95 *Les campagnes du maréchal de Saxe*. In: *Revue Militaire* (Archives Historiques, Paris), 1900/20. 885. o.

96 *ASHA*, Fasc. Y8c-6, 9, 23, Xc-81, 82, 83, Yb-594, 595.

név	rang	szül. hely és idő	szolgálatvállalás
Csanádi Péter	huszár	Magyarország, 1717	1743
Csengery ?	kornétás	Magyarország, ?	1733
Demény ?	kornétás	Magyarország, ?	1733
Dénes János	huszár	Veszprém, 1709	1743
Dévay János	strázsamester	Buda, 1706	1735
Dunai Nagy János	strázsamester	Buda, 1709	1734
Fogarassy Gábor János	hadnagy	Fogarás, 1710	1734
Fórizs István	huszár	Franciaország, 1721	1740
Hollósy István	hadnagy	Szombathely, 1717	1733
Horváth János	huszár	Nyitra, 1680	1740
Horváth Miklós	huszár	Vásár, 1706	1741
Kacsarovszky ?	hadnagy	Magyarország, ?	1733
Kádár Péter	kornétás	Debrecen, 1716	1735
Kállay Henrik	huszár	Kisújszállás, 1719	1743
Kiss Tamás	kornétás	Magyarország, ?	1733
Korsós János	tizedes	Sopron, 1708	1739
Kozáry András	huszár	Pest, 1694	1734
Krisztiánszky László	huszár	Trencsén, 1680	1740
Lajtay János	hadnagy	Nagyfalu, 1708	1736
Lehothay Péter	tizedes	Buda, 1703	1740
Márky Kelemen	huszár	Magyarország, 1719	1744
Mészáros Ádám	huszár	Győr, 1704	1744
Nagy Mihály	strázsamester	Tiszafüred, 1706	1736
Perényi Mihály	huszár	Feketeerdő, 1724	1742
Salánky ?	huszár	Magyarország, ?	1733
Simonsits Pál	kornétás	Nagyszombat, 1718	1739
Sólyom András	kornétás	Szalonta, 1708	1735
Szatmáry ?	hadnagy	Magyarország, ?	1736
Székely József	kornétás	Magyarország, ?	1742
Sztáray ?	tizedes	Magyarország, 1702	1737
Tassy Péter	huszár	Magyarország, 1721	1743
Temesváry György	huszár	Temesvár, 1701	1736
Tokaji István	huszár	Tokaj, 1686	1736
Török András	huszár	Keresztes, 1697	1735
Versegly István	huszár	Putnok, 1690	1740
Virágh István	strázsamester	Szigetszentmiklós, 1713	1735

Feltételezhetően a fenti 44 főnél természetesen sokkal többen szolgálhattak 1744-ben Dávid ezredes alárendeltségében a francia hadseregben szolgálatot vállalt magyarok közül. Ez a töredékadat is azt jelzi azonban, hogy folyamatos volt a szemben álló hadakhoz érkezés a Habsburg-seregek magyar huszárezredeiből és a szülőföldről. Ugyanakkor az is egyértelműen kiviláglik, hogy az elszármazás az ország egész területéről történt, de már vannak francia földön születettek is. Az életkort tekintve figyelmet érdemel, hogy nem csak fiatalemberek, hanem kimondottan öreg hadfiak is találhatók a Dávid-huszárok között.

Az 1744-es hadműveletek tervezése során egyébként a francia hadvezetés a fősereggel Osztrák—Németalföldre kívánt betörni. Ugyanakkor határbiztosításra és a főerők mozgásának fedezésére létrehozta az úgynevezett Moselle-csoportosítást, amelyet a Maas és a Saar folyó közti területre vezényelt. Ebbe osztotta be a Dávid-huszárezredet is, mégpedig Harcourt altábornagy alárendeltségében. A Moselle-csoportosítás gyülekeztetése Sedan-ban történt, így oda vonultak a Dávid-huszárok is május elején. Ott határ menti portyázási feladatot kaptak Givet, Mariembourg, Avesnes és Bavais térségében. Június elejétől a Habsburg-huszárok portyázásait kellett megakadályozniuk Valenciennes környékén, majd Maubège-nél biztosították a Lille és Douai közti összeköttetést. Miután a Habsburg-hadak, a francia seregek németalföldi előrenyomulásával nem törődve, folytatták Rajna menti hadmozdulatukat és betörték Elzászba, XV. Lajos július elején Sedan-on át Metzhez vezényelte Harcourt altábornagy erőit, így a Dávid-huszárokat is. Alig érkeztek meg, július 30-án Pfalzburgnál a Felső-Elzász és Lotharingia közti összeköttetés biztosítását kapták feladatul.

Miután a második sziléziai háború kirobbanására tekintettel a Habsburg csoportosítás megkezdte a visszavonulást, augusztus közepén Zabern—Dettweiler—Hochfelden térségében manőverezett a Dávid-huszárezred. Ennek során többször harcérintkezésbe került a császári-királyi Nádasdy-, Festetics- és Kálnoky-huszárezreddel. Miután a Habsburg-hadak átkeltek a Rajnán, az üldöző erők közé osztotta be a francia hadvezetés a Dávid-huszárokat is. Augusztus végén a stollhofeni Rajna-hidat kellett biztosítaniok, szeptember elején pedig a Kannstadt melletti táborba vonultak, és onnan hajtottak végre portyákat a Neckar folyó irányában. Freiburg ostromára készülve a francia hadvezetés onnan Villingenhez vonta őket előre. Szeptember végén azután a Dávid-huszárezredet azok közé az egységek közé osztották be, amelyek feladatául a Svábföldre való előrenyomulást szabták. Egészen Bregenzig hatolt ez a kötelék, majd visszavonult Constanzhoz, hogy elterelő hadmozdulatokkal biztosítsa Freiburg ostromát. Az erőd november 25-i feladását követően Elő-Ausztriában, a Duna menti Günsburgban tért téli szállásra.⁹⁷

Az 1745-ös hadműveletek megkezdése előtt, a megváltozott politikai helyzet miatt, a Conti marsall alárendeltségében létrehozott rendkívül erős Rajna-menti csoportosításba osztotta be a francia hadvezetés a Dávid-huszárezredet is. Így ez a kötelék téli szállásáról áprilisban elvonult a számára kijelölt Günzburg—Ulm gyülekezési körletbe. A hadműveletek megkezdésekor a Neckar folyó mentén portyáztak a Dávid-huszárok, főleg Pforzheim—Wimpfen térségében. A május 11-i, francia részről győztes Fontenoy-i csatát követően a Wimpfennél összpontosított erőkhöz vezényelték el ezt az ezredet is. Onnan Conti marsall alárendeltségében a Sinsheim—Heidelberg—Leutershausen—Heppenheim—Pfungstadt—Oberrburg—Dieburg menetvonalon június elején biztosítási feladatot látott el az ezred, majd a Rajna irányában az összeköttetést biztosította Oberrburg térségében. A szemben álló hadak egyesülésekor azután június végén a Steinheimnél összpontosított erőkhöz vezényelték, és onnan küldték ki az ellenséges huszárportyák megakadályozására. Miután július elején Traun tábornagy erői megindultak, és Conti marsall a visszavonulás mellett döntött, ennek fedezésében kaptak szerepet a Dávid-huszárok a Sprendlingen—Pfungstadt—Nordheim—Rheindürkheim vonalon. Közben július 19-én rajtuk ütött mintegy kétezer császári-királyi lovas és gyalogos Bobstadt nál, és az alig hatszáz fős ezredet szétugraszította. Azután az utóvédként utolsónak maradt Dávid-huszárezred is átkelt a Rajna balpartjára. Az év hátralevő részében Elzászban tevékenykedett, és november közepén Bellheimnél tért téli szállásra.⁹⁸

Dávid Zsigmond ezredest huszárezredével az 1746-os hadjáratot megelőzően elzászi téli szállásáról a németalföldi francia csoportosítás főparancsnokának, Szász Móric marsallnak a kérésére — más kötelékekkel együtt — e csoportosítás megerősítésére elvezényelték Flandriába. Április végétől a főerők gyülekezésének fedezésére Tervuren és Ophem között állomásoztak. Május közepén előrevonták Loeven térségébe a Brüsszelnél gyülekező főerők összeköttetésének biztosítására, majd Broekhemhez, az Antwerpent ostromló hadak fedezésére. Az erőd elfoglalását követően július elején Santhovennél Mons ostromát fedezték a Dávid-huszárok. Mons birtokba vétele után Aerschot és Sichem, majd Diest és Zeelhem között foglaltak állást, miközben a főerők csatára készültek. Augusztus elején a Dávid-huszárezredet Szász Móric marsall Cinq Étoiles térségébe rendelte erősítésként. A kisebb összecsapások azonban az egység beérkezetének idejére már véget értek. Így Jodoigne térségébe küldte tovább a főparancsnok az utánpótlás biztosítására. Augusztus 26-án az ezred Ramillies-nél megütközött egy császári-királyi kötelékkel és kénytelen volt a túlerő elől elvonulni. Ezt követően a Méhaigne folyó déli partján létrehozott csoportosításba osztották be és a Maas folyó mögé visszavonuló ellenséges erők üldözésére küldték. Szeptember elején a Méhaigne folyó mentén kellett fedeznie a Maastricht

⁹⁷ *Erbfolgekrieg*, V. k. 388. skk. o.; VI. k. 325. skk. o.; *Pajol*, II. k. 402. skk. o., III. k. 326. skk. o.; *Coigny*, III. k. 215. skk. o.

⁹⁸ *Pajol*, II. k. 492. skk. o.; *Erbfolgekrieg*, VI. k. 432. skk. o.

ostromára vonuló főerőket. Október elején a francia hadvezetés végre döntő csatára szánta el magát. Az október 11-én Rocoux-nál vívott csatában részt vett a Dávid-huszárezred is, és jelentős szerepe volt — miként a többi lovasezrednek — a győzelem kicsúkarásában. A küzdelemben az ezred öt tisztje sebesült meg, a legénység veszteségére vonatkozóan eddig nem került elő adat. A győzelem után a hadak hamarosan téli szállásra vonultak, a Dávid-huszárok ismét Elzászba, Bellheim térségébe.⁹⁹

A huszárai élén derekasan küzdő, különösen a rocoux-i csatában nagyszerű teljesítményt felmutató, már harmincöt éve francia szolgálatban álló Dávid Zsigmond ezredest, elismerése kifejezéséeként, XV. Lajos 1747. január 27-én brigadéroszá nevezte ki.¹⁰⁰

A többi franciaországi huszárezredhez hasonlóan a Dávid Zsigmond alárendeltségében álló is még mindig vonzotta a magyarokat. Az 1747-es hadrakelést megelőző mustra szerint a 39 tisztből és 771 főnyi legénységből álló Dávid-ezredben 15 tiszt és 75 altiszt és huszár vallotta magát magyarnak. A fentebb már felsorolt korábbi szolgálatokon túl ezek a következők:¹⁰¹

név	rang	szül. hely és idő	szolgálatvállalás
Baranyai János	huszár	Magyarország, 1721	1747
Batthyány Mihály	huszár	Magyarország, 1712	1745
Boday Antal	huszár	Sümege, 1725	1744
Bódy Lajos	huszár	Lotharingia, 1718	1747
Deák Márton	huszár	Mátészalka, 1720	1745
Diószeghy Sámuel	huszár	Bihar, 1719	1747
Farkas János	huszár	Kulcs, 1714	1744
Farkas János	huszár	Kassa, 1720	1746
Farkas Mihály	huszár	Szeged, 1716	1745
Fazekas András	huszár	Besztercebánya, 1711	1746
Fekete János	huszár	Kecskemét, 1706	1746
Győry Ádám	huszár	Győr, 1699	1744
Gyurkó László	huszár	Polgár, 1723	1745
Halassy János	kornétás	Kunság, 1714	1746
Hollós János	huszár	Kisasszonyfa, 1726	1746
Horváth Dávid	huszár	Hagenau (Elzász), 1722	1744
Horváth György	huszár	Óvár, 1711	1747
Kas Mihály	huszár	Lotharingia, 1716	1744
Károlyi János	huszár	Gálosfa, 1723	1746
Kiss János	huszár	Mezőkövesd, 1721	1746
Kováts Mihály	huszár	Rimaszombat, 1701	1747
Kún Gergely	tizedes	Debrecen, 1727	1746
Laczkó András	huszár	Beszterce, 1706	1746
Lakatos János	huszár	Nagykátá, 1722	1745
Makkay György	huszár	Magyarország, 1718	1745
Matolovics József	huszár	Pozsony, 1718	1746
Nagy István	huszár	Nagyszombat, 1706	1746
Petrovác György	huszár	Eszék, 1726	1746
Pék János	huszár	Franciaország, 1723	1747
Pozsonyi György	huszár	Pozsony, 1721	1747
Rácz Miklós	huszár	Pozsony, 1711	1745
Sárosi Kristóf	huszár	Franciaország, 1722	1745
Szabó Ferenc	huszár	Magyarország, 1721	1745
Szász Miklós	huszár	Hunyad, 1718	1747
Szeleczky János	huszár	Buda, 1720	1746
Szombathy György	huszár	Magyarország, 1724	1746
Tomasovics József	huszár	Vác, 1722	1746
Tóth András	huszár	Zemplén, 1717	1747
Tóth Tamás	huszár	Varasd, 1725	1745

⁹⁹ Lettres et Mémoires choisies parmi les papiers du maréchal de Saxe. Paris, 1794. (A továbbiakban: *Maréchal de Saxe*), II. k. 161. skk. o.; *Erbfolgekrieg*, IX. k. 250. skk. o.; *Espagnac*, II. k. 162. skk. o.; *Pajol*, III. k. 480. skk. o.

¹⁰⁰ *Reinach-Foussemagne*, 607. o.; *Choppin*, 138. o.

¹⁰¹ *ASHA*, Fasc. Y8c-6, 9, 23, X-81, 82.

név	rang	szül. hely és idő	szolgálatvállalás
Török István	huszár	Rátka, 1721	1746
Varga Mihály	huszár	Cegléd, 1721	1746
Vatay János	huszár	Zsámbék, 1723	1745
Vámos Sándor	huszár	Karánsebes, 1721	1747
Várady László	huszár	Várad, 1719	1745
Viola Mátyás	huszár	Udvard, 1717	1745
Vitális János	huszár	Szeghalom, 1709	1747

A hadműveletek 1747-es felújításakor a francia hadvezetés Dávid Zsigmond brigadéros és a Dávid-huszárezredet is újra a németalföldi hadszíntéren kívánta bevetni, ezért Elzászból ismét oda vezényelte. Az erők gyülekeztetése áprilisban Brügge—Gent—Dendermonde térségében következett be. Dávid brigadéros — rangjának megfelelően — dandárnyi csoportosítás élére állították, míg ezredét alezredese vezényelte. A Dávid-huszárok Wawre és Hal között állomásoztak. Amint együtt voltak a seregek, megindultak, hogy birtokba vegyék a németalföldi felségterületnek számító flandriai földet. Miközben egyre-másra foglalták el a főerők az alig őrzött erődöket, Dávid Zsigmond brigadéros és a Dávid-huszárok is az összeköttetés biztosítását kapták feladatul. Ezt követően júniusban a Maastricht ellen irányuló hadmozdulatot fedezték.

A szemben álló erők is felvonultak, és július 2-án Lawfeldnél döntő csatára került sor. Az angol—hannoveri—hesseni—németalföldi—osztrák sereg 52 000 gyalogosból és 16 000 lovasból állt, míg a francia csoportosításban 60 000 gyalogost és 19 000 lovast vontak össze. A támadást a szövetségesek hadvezetése határozta el, és a meglepetésre épített. Már előző este csatarendben felvonultatta erőit, így az éjjelt a francia hadak is fegyverben töltötték. A támadást azonban a francia hadvezetés hiába várta, így reggeliszünetet rendelt el. Akkor indultak meg a szemben álló seregek. Míg a gyalogság harcrendbe állt, a francia lovasság, elsődlegesen a huszárok, igyekeztek feltartóztatni a támadókat, akik szintén lovasságot, főleg huszárereket küldtek ellenük. A huszáracsata alatt felsorakoztak a francia gyalogosok, és négy ellenséges rohamot is visszavertek. Ezután újabb lovasösszecsapás következett, ez pedig francia diadallal járt. Harcrendje megrendülését látva, a szövetséges hadvezetés félbeszakította a küzdelmet, és elvonultatta hadait. A véres küzdelemben a franciák halottakban, sebesültekben és eltűntekben 10 571 főt vesztek, míg a szövetségesek csupán 5824 főt. Az eltűntek között volt Dávid Zsigmond brigadéros is, aki valószínűleg elesett a csata hevében, majd tömegsírba került. A Dávid-huszárezred is súlyos veszteségeket szenvedett, de ennek adatai eddig még nem ismertek.¹⁰²

Turpin-, majd Chamborant-huszárok

Az ezredtulajdonos Dávid Zsigmond brigadéros hősi halálát követően az egykori Esterházy-huszárok nem kerültek újabb franciaországi magyar tiszt tulajdonába. XV. Lajos 1747. augusztus 15-i hatállyal az addig a Bercsényi-huszárezred másodezredesként tevékenykedő Louis Lancelot Urbain Baron de Turpin de Crissé (Beauce, 1716? — Németország, 1795?) ezredes tulajdonába adta az addigi Dávid-huszárezredet.¹⁰³

A barokk nevű tulajdonos után katonai egyszerűséggel Turpin-huszárezrednek nevezett egység az osztrák örökösödési háború további folyamán is a németalföldi hadszíntéren tevékenykedett. Az 1748-as békekötés a Gette és a Jaar folyó közti területen érte.¹⁰⁴

¹⁰² ASHA, Fasc. A¹—3192, *Erbfolgekrieg*, IX. k. 470. skk. o.; *Maréchal de Saxe*, IV. k. 7. skk. o.; *Pajol*, III. k. 502. skk. *Espagnac*, II. k. 293. skk. o.

¹⁰³ *Mémoires*, 7. o.; *Choppin*, 135. o.; *Reinach-Foussemagne*, 607. o.; *Boulin*, M.: *Quelques Hussards Français 1696—1830*. In: *Vivat Hussar*, No. 17. Tarbes, 1982. (A továbbiakban: *Boulin*), 94. o. Megjegyzés: *Plancke*, 138. o. tévesen datálja 1747. január 27-re, *Kropf*, 437. o. még erősebb tévedéssel 1745-re teszi ezt.

¹⁰⁴ *Espagnac*, II. 338. skk. o.; *Erbfolgekrieg*, IX. k. 635. skk. o.

A háború lezárulását követően az eredetileg muskétás-, majd vértestisztként szolgált és csak 1744-től huszárezredekben alkalmazott Turpin ezredest XV. Lajos brigadérosná nevezte ki. A béke beköszönté ugyanakkor együtt járt a francia hadsereg létszámának erőteljes csökkentésével. Így a 3900 huszárból csak 800 főt kívánt megtartani a hadvezetés. Feloszlatta a Gantér- és a Geschray-ezredet, míg a Lynden-, Bercsényi-, Beausobre-, Raugrave-, Pollereczky-, Ferrari- és Turpin-ezred létszámát erősen csökkentette. Végül azután a korábbi létszám felét, 1800 huszárt tartott meg XV. Lajos. Nagy átszervezéssel igyekezett a francia hadvezetés minél több magyart fegyverben tartani a huszárezredekben.¹⁰⁵ Így a négy századra apasztott Turpin-huszárok létszámát 248 főre csökkentették, ám a magyarok száma ugyanakkor az egységben belül 145-re nőtt. Közülük a következő 111 adatai maradtak fenn.¹⁰⁶

név	rang	szül. hely és idő	szolgálatvállalás
Almássy Mihály	kapitány	Komárom, 1708	1736
Ambrus Miklós	huszár	Szék, 1718	1745
Aradi Márton	huszár	Arad, 1720	1748
Átsi Pál	huszár	Áts, 1710	1748
Bakos Mihály	huszár	Székesfejérvár, 1721	1748
Balogh András	huszár	Déva, 1721	1747
Balogh Gábor	kapitány	Nagyréde, 1717	1742
Baranyai András	huszár	Baranya, 1726	1748
Bartalis János	hadnagy	Szék, 1710	1743
Bányai József	tizedes	Felsőbánya, 1713	1734
Bencsik András	huszár	Trencsén, 1724	1748
Bezerédy György	hadnagy	Pozsony, 1713	1735
Bodó András	huszár	Kéménd, 1720	1748
Budai Péter	huszár	Hunyad, 1708	1748
Bújdósó Mihály	huszár	Somos, 1718	1748
Csicsey János	huszár	Songóvár (?), 1723	1748
Dávid Mátyás	huszár	Léva, 1718	1748
Debreceni Mihály	huszár	Debrecen, 1725	1748
Demény ?	kornétás	Magyarország, ?	1733
Dessőffy Fülöp	kapitány	Longueville, 1724	1734 (ezredfi!)
Dessőffy Károly	kapitány	Bonay, 1720	1728 (ezredfi!)
Dévai Dávid	huszár	Buda, ?	1749
Dévay János	hadnagy	Buda, 1705	1735
Diószeghy Sámuel	huszár	Bihar, 1719	1747
Dobó Dávid	huszár	Beszterce, 1708	1748
Domokos Ferenc	huszár	Debrecen, 1721	1748
Dunai Nagy János	hadnagy	Buda, 1709	1734
Fazekas Márton	huszár	Medgyes, 1722	1748
Fekete János	huszár	Kecskemét, 1706	1746
Finta István	huszár	Késmárk, 1713	1748
Fogarassy János	hadnagy	Erdőd, 1706	1734
Galambos Ferenc	huszár	Homonna, 1718	1748
Gáspár Mihály	huszár	Nagyszombat, 1722	1748
Gyóry Ádám	huszár	Győr, 1699	1744
Halassy János	hadnagy	Kunság, 1714	1746
Harangozó István	huszár	Heves, 1719	1748
Hollósy István	hadnagy	Szombathely, 1717	1733
Horváth András	huszár	Sopron, 1712	1748
Horváth György	huszár	Óvár, 1711	1747
Horváth István	huszár	Pest, 1724	1748
Horváth István	huszár	Somlyó, 1722	1748
Jakab János	huszár	Kolozsvár, 1722	1748
Jankó Ferenc	huszár	Nyitra, 1718	1748
János András	huszár	Beszterce, 1723	1748
Jánosi György	huszár	Lovászi, 1722	1745

105 *d'Irry*, 30. ill. 325. o.; *Fieffé*, I. k. 279. o. Lásd erről bővebben *Zachar 1980*, 526. skk. o.

106 *ASHA*, Fasc. Y3e—9, 14, 15, 23, Xc—81, 82, Yb—594, 595.

név	rang	szül. hely és idő	szolgálatváltás
Juhász Miklós	huszár	Kolozs, 1724	1748
Kajari István	huszár	Szolnok, 1708	1748
Kakas Mihály	huszár	Kézdivásárhely, 1715	1748
Kádár Péter	hadnagy	Debrecen, 1716	1735
Kereki Gábor	huszár	Vas vármegye, 1718	1748
Kereszti Gergely	huszár	Hétúr, ?	1749
Király Ferenc	huszár	Mátra, 1724	1748
Kis Ferenc	huszár	Bihar, 1713	1748
Kis János	huszár	Magyarország, ?	1749
Kiss György	tizedes	Brassó, 1718	1745
Kolossi János	huszár	Debrecen, 1720	1748
Komáromi Mihály	huszár	Miskolc, 1714	1748
Kosztolányi János	huszár	Esztergom, ?	1749
Kováts István	huszár	Munkács, 1723	1749
Kováts Mátyás	huszár	Sárospatak, 1708	1748
Kováts Mihály	huszár	Rimaszombat, 1701	1746
Kozáry András	huszár	Pest, 1694	1734
Krisztiánszky László	huszár	Trencsén, 1680	1740
Kultsár Márton	huszár	Zala, 1729	1748
Kún Gergely	tizedes	Debrecen, 1727	1747
Laczkó András	huszár	Beszterce, 1706	1746
Lajtay János	hadnagy	Nagyfalu, 1708	1736
Lampir Ferenc	huszár	Pápa, 1728	1748
László János	huszár	Szerdahely, 1729	1748
Lászlóffy József	huszár	Szeben, 1723	1747
Magyar Gáspár	huszár	Gömör, 1717	1748
Magyar István	huszár	Szolnok, 1717	1748
Matiss Mihály	huszár	Solymos, 1710	1736
Matolovics József	huszár	Pozsony, 1718	1746
Márkus József	huszár	Szombathely, 1723	1748
Mezei Miklós	huszár	Békés, 1720	1748
Miklós Mihály	huszár	Szeben, 1723	1748
Moskovits István	huszár	Károly, 1718	1748
Nagy István	huszár	Gyöngyös, 1724	1748
Nagy László	huszár	Szatmár, 1711	1748
Nemes János	huszár	Magyarország, ?	1749
id. Palugyay Gábor	alezredes	Liptó, 1688	1720
ifj. Palugyay Gábor	tiszteletbeli hadnagy	Ensisheim (Elszász), 1743	1749 (ezredfi!)
Pap János	huszár	Pest, 1715	1748
Pál Miklós	huszár	Fehérvár, 1728	1748
Pozsonyi György	huszár	Pozsony, 1721	1747
Pusztai János	huszár	Nagyőr, 1713	1748
Salánky ?	huszár	Magyarország, ?	1733
Schultz Pál	huszár	Pest, 1720	1746
Sebesi Mátyás	huszár	Szombathely, 1721	1748
Simon András	huszár	Nagyvárad, 1720	1747
Sipos Miklós	huszár	Németőr, 1708	1748
Szabó Ferenc	huszár	Görbe, 1720	1748
Szabó Gergely	huszár	Borsod, 1708	1748
Szabó János	huszár	Ferenci, 1723	1748
Szabó Mihály	huszár	Kecskemét, 1728	1748
Szatmári Jakab	huszár	Tokaj, 1725	1748
Szatmáry ?	hadnagy	Magyarország, ?	1736
Szász János	huszár	Vác, 1720	1748
Szász Miklós	huszár	Hunyad, 1718	1747
Szegedi László	huszár	Szeged, 1720	1745
Szűcs István	huszár	Lövő, 1724	1748
Tompos András	huszár	Görnye, 1708	1748
Torma Ferenc	huszár	Halas, 1719	1748
Torma János	huszár	Megyer, 1723	1748
Tóth András	huszár	Zemplén, 1717	1747

név	rang	szül. hely és idő	szolgálatvállalás
Unger György Ádám	hadnagy	Selmec, 1722	1745
Varga Ádám	huszár	Heves, 1722	1748
Varsányi Illés	huszár	Korpona, 1722	1748
Váry József	huszár	Vas vármegye, 1705	1748
Vitális János	huszár	Szeghalom, 1709	1747

A békeidőszakban a Turpin-huszárokat a korábbi hagyományoknak megfelelően határ menti területeken állomásoztatták, főleg Elzászban és Lotharingiában. Így 1748—1756 között a következő helységekből tartózkodtak rövidebb-hosszabb ideig: Metz, Besançon, Haguenau, Neuf-Brisach, Mirecourt, Vesoul, Laxeuil, Vic, Richemont, Tournay és Guise.¹⁰⁷

Az utóbbi helységekből 1757-ben Sarreguemines-be vezényelték az ezredet, és — a már előző év végén kirobbant hétéves háborúra tekintettel — hadilétszámra töltötték fel. Négy svadronban, svadrononként két században, összesen 52 tiszttel, 57 altiszttel és 544 közhuszárt osztottak be. A következő évben tovább növelték a létszámot, akkor már 76 tiszttel, 120 altiszttel és 816 közhuszár szolgált.¹⁰⁸ A Turpin-huszárezred a Hannoveri megszálló csoportosításban nyert beosztást, és 1757-ben komolyabb erőfeszítés nélkül előretört a Göttingen—Northheim térség felé. 1758-ban is Hannoverben tevékenykedett az ottani kisháborús műveletekben. Ezeket követően téli szállásra az Alsó-Rajna mellé vezényelték. 1759-től azután a hesseni és vesztfáliai harcokban vetették be.¹⁰⁹

Feltétlenül figyelmet érdemel, hogy a békés és a háborús években egyaránt álltak be magyarok a Turpin-huszárezredbe. Igazában akkoriban már nem volt nagy a mozgás a magyarok részéről a francia hadsereg irányában.¹¹⁰ Mégis, 1750 és 1761 között kimutathatóan 59 magyar állt be Turpin-huszárnak, és közülük csak 10 került más franciaországi huszárezredből áthelyezve ebbe az egységbe. Két fő már francia földön született az újonnan szolgálatot vállaltak közül, a többi 47 azonban még mindig a szülőföldjéről érkezett, bár a francia hadak ebben a háborúban már a Habsburg-seregek szövetségéiként vonultak hadba. A következőkről van szó ebben az esetben.¹¹¹

név	rang	szül. hely és idő	szolgálatvállalás
Agóts János	huszár	Magyarország, 1721	1751
Almássy István	huszár	Szentmárton, 1733	1753
Ambrózy István	huszár	Eszék, 1725	1755
Arnódy János	huszár	Lotharingia, 1736	1760
Badda Gábor	kornétás	Terem (Szatmár), 1740	1752, itt 1758
Bajai Mátyás	huszár	Debrecen, 1722	1754
Baróti László	huszár	Barót, 1719	1756
Bálint Pál	huszár	Magyarország, 1730	1752
Boday Antal	strázsamester	Sümege, 1725	1744, itt 1756
Borbély Ferenc	huszár	Magyarország, 1722	1752
Borbély Mihály	huszár	Kecskemét, 1728	1754
Bújdosó János	huszár	Debrecen, 1724	1746, itt 1751
Bursa János	huszár	Marosvásárhely, 1715	1753, itt 1755
Csetényi János	huszár	Komárom, 1720	1756
Draguly József	huszár	Magyarország, ?	1750
Érsek Mátyás	huszár	Pozsony, 1723	1754
Farkas Mihály	huszár	Magyarország, 1723	1752
Forgács János	huszár	Tótmegyer, 1725	1754
Gyulai Pál	huszár	Magyarország, ?	1753
Gyurnikovics Miklós	huszár	Siklós, 1733	1754

107 Plancke, 135. o.

108 ASHA, Fasc. Y8c—23; Choppin, 135. o.; Der siebenjährige Krieg, Kiad.: Grosser Generalstab, Kriegsgeschichtliche Abteilung, Berlin, 1903. (A továbbiakban: *Der siebenjährige Krieg*), V. k. Anlage 10. 34. skk. b.

109 *Der siebenjährige Krieg*, V. k. 83. skk. o.; IX. k. 143. skk. o. XI. k. Anlage 1. skk. o., XII. k. Anlage 11. skk. o.

110 Lásd erről bővebben: Zachar 1930, 535. o.

111 ASHA, Fasc. Xc—82, Y8c—6, 23.

név	rang	szül. hely és idő	szolgálatvállalás
Handlé János	kornétás	Eperjes, 1715	1731, itt 1756
Hodóssy János	kornétás	Eperjes, 1712	1731, itt 1756
Horváth István	huszár	Komárom, ?	1753
Horváth János	huszár	Magyarország, ?	1750
Horváth Pál	huszár	Kaposvár, 1726	1754
Jakab János	huszár	Magyarország, ?	1752
Jáky Imre	kornétás	Pozsony, 1738	1758
József János	huszár	Kassa, 1731	1753
Katona Pál	huszár	Szeged, 1719	1754
Kádár István	huszár	Kecskemét, 1722	1754
Káldy János	huszár	Magyarország, 1724	1751
Kiss Tódor	huszár	Magyarország, ?	1750
Kós Márton	huszár	Rozsnyó, 1718	1748, itt 1754
Kotsis János	huszár	Szerednye, 1726	1754
Kováts István	huszár	Erdély, 1722	1753
Kováts Pál	huszár	Kecskemét, 1724	1754
Kováts Péter	huszár	Magyarország, 1722	1750
Márton Jakab	huszár	Magyarország, ?	1750
Mezei János	huszár	Magyarország, 1715	1750
Molnár György	huszár	Vác, 1725	1754
Molnár Sándor	huszár	Komárom, 1716	1746, itt 1750
Nagy János	huszár	Magyarország, 1726	1754
Nagy János	huszár	Kálló, 1727	1755
Németh Mihály	huszár	Magyarország, ?	1750
Nikolits Mihály	huszár	Buda, 1728	1756
Pali János	huszár	Kisszurmás, 1719	1755
Pap Gergely	huszár	Déva, 1727	1754
Pap István	huszár	Kolozsvár, 1711	1754
Pintye György	huszár	Magyarország, 1722	1752
Pollereczky Ferenc			
András	kapitány	Molsheim (Elszász) 1737	1756, itt 1758
Rimai József	huszár	Magyarország, 1727	1752
Sikelits János	huszár	Magyarország, 1724	1752
Sipos Mihály	huszár	Esztergom, 1727	1755
Szabó György	huszár	Borsod, 1721	1747, itt 1753
Szilvágyi Mózes	huszár	Magyarország, ?	1750
Szinay István	huszár	Szinye, 1722	1754
Szűts István	huszár	Magyarország, 1725	1753
Verdódy Rudolf	kornétás	Pozsony, 1740	1758
Vincze György	huszár	Miskolc, 1721	1753

A fentiekén kívül természetesen még több, már korábbról szolgáló magyar is volt a Turpin-huszárezredben. Pontos létszámuk azonban nehezen mutatható ki, mivel a legtöbb esetben hiányzik a szolgálattól való megválás időpontjának a feltüntetése.

1761-ben következett be egyébként újabb változás az ezredtulajdonos személyében. Turpin birgadérost a február elsejei előléptetések során XV. Lajos tábornokká nevezte ki. Az ezrede iránt korábban sem nagy figyelmet tanúsító tulajdonos azonnal lemondott ezredtulajdonosi jogköréről. Helyette az egykori Esterházy-, majd Dávid- és végül Turpin-huszárok élére a francia uralkodó március 17-én André-Claude Marquis de Chamborant de la Clavière (Párizs 1732—Csehország, 1805?) ezredest állította. Bár XV. Lajos hamarosan brigadérossá, majd XVI. Lajos 1783-ban tábornokká, 1784-ben altábornaggyá nevezte ki, ő megtartotta huszárezrede tulajdonját. Így a Nagy Francia Forradalom idejéig Chamborant-huszárokról szólnak a hadilevéltári források.¹¹²

A Chamborant-huszárezred az 1763-as békekötésig még részt vett a további

¹¹² *Boulin*, 68. ill. 94. o., *Plancke*, 133. o., *Spitzer* 1967, 127. o. Megjegyzés: *Choppin*, 135. o. Turpin lemondásának napját adja meg a névváltozás időpontjaként, *Mayer*, 16. o. tévesen 1762. augusztus 27-i dátumot szerepeltet, míg *Kropf*, 437. o. teljesen indokolatlanul 1758-ra datálja.

kisháborús cselekményekben a német-római birodalmi területeken. Azután egészen a francia forradalmi háborúig nem vetették be. Igaz, hogy az amerikai forradalmi függetlenségi háború támogatására küldendő segélyhadban számoltak ezzel az egységgel is, áthajózásukra azonban nem került sor.¹¹³ A béke-időszakban az ezred létszámát a francia hadvezetés kezdetben 28 tisztn és 312 főnyi legénységben, majd 28 tisztn és 696 főnyi legénységben szabta meg. Az angolok elleni háborús készülődés jegyében azután időlegesen tovább emelte a létszámot 42 tisztre és 1044 főnyi legénységre.¹¹⁴

Az 1761—1791 közti időszakban már csak néhány magyar mutatható ki a Chamborant-huszárezredben. E 31 főből is 20 már korábról szolgált, és hamarosan kivált az egységből. Az újonnan beállt 11 magyar közül is 6 fő már bizonyosan francia földön született, 4 születési helye ismeretlen, és csak 1 fő az, aki ténylegesen szülőföldjéről érkezett a francia hadsereghez.¹¹⁵

név	rang	szül. hely és idő	kimutatható szolgálat
Almássy Henrik Károly	ezredfi-kapitány	Dudensdorf, 1757	1772—1791
Almássy Mihály	kapitány	Komárom, 1708	1736—1762
Arnódy János	huszár	Lotharingia, 1736	(fogságba esett) 1760—1763
Badda Gábor	hadnagy-kapitány	Terem (Szatmár), 1740	1757—1783
ifj. Badda Gábor	ezredfi-kornétás	Dorlisheim (Elzász) 1770	(áthelyezve) 1781—1791
Ballay Ágoston	huszár	??	(áthelyezve) 1780—1791
Balogh Gábor	kapitány- alezredes	Nagyréde, 1717	1742—1776
Boday Antal	strázsamester- hadnagy	Sümeg, 1725	1754—1791
Demény ?	kornétás	Magyarország, ?	1733—1763
Dessöffy Károly	alezredes	Baulny, 1720	1761—1764
Désy Ferenc Károly	huszár	??	1782—1791
Dévay ?	hadnagy	??	1761—1765
Dunai Nagy János	kapitány	Buda, 1709	1734—1767
Fábrý János	huszár	Lotharingia, 1744	(meghalt) 1776—1791
Handlé János	hadnagy	Eperjes, 1715	1731—1776
Hódossy János	hadnagy	Eperjes, 1712	1731—1763
Hollósy István	kapitány	Szombathely, 1717	1733—1764
Horváth György	huszár	Óvár, 1711	(áthelyezve) 1747—1763
Jáky Imre	kornétás-hadnagy	Pozsony, 1738	1758—1763
Kádár Péter	hadnagy	Debrecen, 1716	1735—1762
Kertész József	huszár	Ottenburg, 1755	(fogságba esett) 1777—1791
Kéky János Frigyes	huszár	??	1780—1791
Lajtay János	kapitány	Nagyfalu, 1708	1736—1764
ifj. Palugyay Gábor	hadnagy	Ensisheim, 1743	(áthelyezve) 1749—1765
Pollereczky Ferenc	kapitány- alezredes	Molsheim, 1737	(áthelyezve) 1758—1776
András	hadnagy-kapitány	Molsheim, 1748	(áthelyezve) 1763—1780
Pollereczky János	hadnagy-kapitány	Molsheim, 1748	(áthelyezve) 1763—1780
László	hadnagy	Magyarország, ?	(áthelyezve) 1733—1763
Salánky ?	hadnagy	Magyarország, ?	1736—1763
Szatmáry ?	hadnagy	Selmec, 1722	1744—1763
Unger György Ádám	huszár	Zsede, 1741	1769—1783
Várnay Ferenc	kornétás-hadnagy	Pozsony, 1740	1758—1776

¹¹³ *d'Iroy*, 44. skk. o.

¹¹⁴ *ASHA*, Fasc. Y8c—5, 6.; *Choppin*, 135. o.; *Pascal*, A.: Histoire de l'armée et de tous les régiments depuis les premiers temps de la Monarchie Française jusqu'à nos jours. Paris, 1847. (A továbbiakban: *Pascal*), II. k. 188. skk. o.

¹¹⁵ *ASHA*, Fasc. Xc—81, 82, Y8c—5, 6, Yb—595, 599, 600.

Esterházy Bálint Józsefnek francia földön kötött házasságából egy fia és egy leánya született. A fiúgyermek, aki a keresztésben a Bálint László nevet kapta, 1740. október 22-én a Cévennes hegységbeli Vigan városkában látta meg a napvilágot. A leányka, Marianne ugyanott 1741. október 9-én született. A két gyermek kisedeként félárva maradt apjuk 1743 közepén bekövetkezett hős halála következtében.¹¹⁶ Anyjuk 1748-ig nagy nehézségek árán biztosította nevelésüket. Akkor, a bekövetkezett békekötésre tekintettel, felkerekedett, és meg sem állt Párizsig, hogy támogatást szerezzen. Nagy szerencséjére összetalálkozott a honfitársait minden módon segíteni igyekvő Bercsényi László altábornaggyal, a francia huszárság főfelügyelőjével, akit megrendített egykori bajtársa családjának súlyos helyzete. Azonnal készséggel segítségre sietett. Indítványára XV. Lajos, Esterházy Bálint József brigadéros hős halálára tekintettel, kegydíjat biztosított az özvegynek, aki ebből szerényen meg tudott élni, és leányát is fel tudta nevelni.¹¹⁷ A leány később apáca lett, és 1823. január 23-án hunyt el Nimes-ben.¹¹⁸

A nyolcesztendő Esterházy Bálint Lászlót az édesanya egyetértésével saját életben maradt hat gyermeke mellé Bercsényi László örökbe fogadta, és maga gondoskodott a felneveléséről. 1754-ig saját fiaival együtt Párizsban a neves Rhombier-intézetben taníttatta.¹¹⁹ Közben már 1750. december 27-én kérvényezte a hadügyminiszternél, hogy saját huszárezrede tiszteletbeli kornétási rangját biztosíthassa a gyermeknek. Ez azonban akkor még eredménytelennek bizonyult.¹²⁰ 1752-ben siker koronázta újabb kérvényezését, augusztus 15-i hatállyal kinevezhette Esterházy Bálint Lászlót a Bercsényi-huszárezred tiszteletbeli hadnagyi rangjába.¹²¹ A katonai neveltetés érdekében a nevelőapa 1754-től a Lunéville-i katonaiskolában taníttatta tovább a gyermeket. Mivel akkoriban maga is tartósan ott tartózkodott, személyesen felügyelt fogadott fia elméleti és gyakorlati képzésére.¹²² A fiúnak ez nagy élményt jelentett. Élete alkonyán irt francia nyelvű emlékirataiban is visszaemlékezett erre az időre, és a kiemelt szavakat magyarul vetette papírra: „Csak *fiamnak* hívott, és azt akarta, hogy *atyám uramnak* nevezzem.”¹²³

A Versailles-i udvarban akkoriban már nagy tekintélynek örvendő Bercsényi László a továbbiakban is ugyanúgy törődött a kis Esterházyval, mint saját két vér szerinti fiával. A hétéves háború előkészületeit kihasználva, 1756. július 28-i hatállyal, tiszteletbeli kapitánnyá léptette elő.¹²⁴ További helytállása alapján¹²⁵ pedig 1756. október 29-i hatállyal tényleges állományba vettette a még csak tizenhat éves ifjút¹²⁶ és kinevezette a 4. század parancsnokának.¹²⁷ Akkor intézte a következő intelmet Esterházy Bálint Lászlóhoz: „Fiam ezredébe akarlak venni és azoknak a tiszteknek akarlak ajánlani, akik alárendeltségemben háborúztak. Kövesd tanácsait, hasznosítsd példájukat, élj istenhitben, légy engedelmes és rangidősségüknek alárendelt, legyél szelíd és előzékeny előjáróiddal szemben és igazságos alárendeltjeiddel, adj példát nekik bátorságból és jó vezetésből. Végül, Fiam, légy méltó híres őseidől örökölt véredhez, légy mindig igaz magyar és vitéz katona.”¹²⁸

A Rigny-la-Salle melletti táborban az ifjú kompániáskapitány átvette be-

116 *ASHA*, Fasc. MC—2826/1.; *Mémoires*, 4. o.; *Esterházy*, 150. o.; *Franjous*, 4. o.; Megjegyzés: *Choppin*, 219. o. teljeseen tévesen 1730. október 20-ra datálja a születés időpontját, és ezt ismétli az újabb francia irodalom is, pl. *Boulin*, 74. o.

117 *Mémoires*, 7. skk. o.

118 *Esterházy*, 150. o.

119 *Mémoires*, 9. skk. o.

120 Bibliothèque de la Ville Meaux, Manuscrits, Fasc. 110. fol. 262. skk.

121 *ASHA*, Fasc. MC—2826/1., X^c—81, 83., Y^b—506.

122 *Mémoires*, 11. skk. o.

123 Uo. 17. o.

124 *ASHA*, Fasc. MC—2826/1.

125 *ASHA*, Fasc. X^c—80.

126 *ASHA*, Fasc. MC—2826/1., Y^b—596., X^c—83.

127 *ASHA*, Fasc. Y^{8c}—2.

128 Közl.: *Zachar J.*: Bercsényi László, a Rákóczi-szabadságharc kapitánya, Franciaország marsallja. (Válogatott források.) Vaja, 1979. (A továbbiakban: *Zachar*, 1979), 120. o.

osztását, és készült a hadbavetésre.¹²⁹ Nagy segítséget jelentett számára, hogy 119 alárendeltjéből 32 fő magyar volt,¹³⁰ köztük beosztott tisztjei, is, akik Vancouleurs-ben a téli táborban valódi segítőtársainak bizonyultak. Így volt ez akkor is, amikor az 1757-es hadjáratban a Bercsényi-huszárok a Rajna-völgyében kaptak portyázó feladatokat, majd a szársországi előrevonás során Soubise altábornagy csoportosítását kellett fedezniök, végül Halberstadt és Magdeburg térségében kellett portyázniuk. Az első igazi erőpróbát Esterházy kapitány számára a poroszokkal vívott az évi döntő csata, a november 5-i rossbachi vesztes összezapás jelentette. Ebben derekasan helytállt a százada élén. Ezt követően Wannfriede mellett vonult téli szállásra. Az 1758-as hadműveletek során kezdetben a Harz-hegységben portyázott. Június 23-án bevetették a poroszok elleni vesztes krefeldi csatában. Ezután alakulatával Hessenbe vezényelték, és Kasselig felderítési feladatokkal bízta meg a hadvezetés. Ezúttal a Wesel folyó mellett tért téli szállásra.¹³¹

A harcselekmények szünetelése idején előjárói engedélyével először Aachenbe ment rokonlátogatásra, majd a fivéréként szeretett ezredesével, Bercsényi Miklós Ferencel németalföldi utazást tett Nijmegen, Rotterdam, Delft, Hága, Harlem, Amsterdam és Utrecht érintésével. Amikor 1759 tavaszán újra kezdődtek a harcselekmények, ismét ezrede kötelékében volt, és részt vett a kisháborús küzdelmekben Düsseldorf, Rittberg, Bernburg és Lübeck irányában. Egyre tapasztaltabb tiszt lett, ezt módja volt bizonyítani is az április 13-i győztes bergeni csatában és az azt követő, Kasselig tartó üldözésben. A további portyákból kiemelkedett a július 30-i lübecki találkozóharc. A francia hadsereget visszavonulásakor a Lahn folyó völgyében fekvő Butzbach, az Augsburg melletti Friedberg és a Rajna-menti Bingen térségében fedezte huszáraival. Bingenben vonult ezúttal téli szállásra. Az 1760-ban szintén erélytelenül vezetett hadjárat során Esterházy Bálint László kapitány a Giessen körülzárására irányuló harcokban vett részt, majd Laubach, Dillenburg és Marburg térségében portyázott. Ezután felderítésre küldték Ziegenhain, majd Emsdorf körzetében, végül Homburgnál és Kasselnél. Az év végén Göttingában tért téli szállásra.¹³²

A hétéves háború addigi hadjárataiban tanúsított magatartása alapján, kiváló képességei és fiatalon szerzett nagy tapasztalata elismeréseként, alig huszonegy évesen, 1761. február 20-i hatállyal alezredessé léptették elő. Ezzel egyidejűleg vezénylő ezredesnek áthelyezték az eredetileg atyja által alapított és éppen akkor Chamborant ezredes tulajdonába helyezett huszárezredbe. Nem érezte azonban jól magát abban a kötelékben, és kérelmére már az év május elsejével visszakerült korábbi bajtársai közé.¹³³

A Bercsényi-huszárezred kötelékében kapcsolódott be az 1761-es hadjáratba is. Most már több svadronnyi erő élén portyázott Duderstadt, Nordheim, Rotenburg és Sontheim térségében. Ez utóbbi helységnél a huszárai élén bátran rohamozó alezredes megsebesült. A harcselekmények lezárultával ismét Göttingában tért téli szállásra. Ott értesült arról, hogy az elzászi Mulhouse-ben tartózkodó közvetlen előjárója, Bercsényi Miklós Ferenc ezredes himlőben súlyosan megbetegedett. Azonnal sietett hozzá. Miután meggyőződött menthetetlen állapotáról, az ezred rangidős tisztjeként rögtön tájékoztatta erről a hadügyminisztert.¹³⁴

Rendkívüli emberi jellemvonásról tett tanúságot, amikor a tájékoztató levelében — félretéve rangidősségét és feledve rövid vezénylőezredesi beosztását — eleve elhárította, hogy a Bercsényi-huszárezredet az ő és ne az ezredben szolgáló testvér, Bercsényi Ferenc Antal kapitány kezére adja a hadvezetés. Így írt: „Eljöttem Göttingából, hogy meglátogassam. Arra érkeztem, hogy haldokolni látom. Távol állok attól, hogy az ezredet a magam számára kérjem. Arra ké-

129 *Mémoires*, 30. o.

130 *ASHA*, Fasc. Y8c-4.

131 *Mémoires*, 27. skk. o.

132 Uo. 41. skk. o.

133 *ASHA*, Fasc. MC-2826/1., Yb-596., Xc-83.; *d'Ivry*, 34. o.

134 *Mémoires*, 75. skk. o.

rem Önt, hogy a halott öccsének, az ifjabb Bercsenyinek engedje azt át. Ő jelenleg kapitány. Igazságtalanságot követnék el vele szemben, ha engem tennének ezredessé. Számomra semmilyen nehézséget sem okozna, hogy alatta szolgáljak, sőt nagyon boldog lennék, ha ily módon bizonyíthatnám hálámat, amelylyel a Bercsenyi-család iránt vagyok, amelytől oly sok jótéteményben részesültem. Annál nagyobb buzgósággal kérem ezt a kegyet, mivel nem magamért teszem, és merem állítani, hogy az ifjú Bercsenyi igen jól fogja betölteni ezt a tisztet, mivel értelme és akarata meghaladja koráét.”¹³⁵

Ez a gesztus teljesen szokatlan dolog volt az udvari intrikákhoz és törtetéshez szokott francia udvarban. A Bercsenyi-huszárezred élére ugyan valóban újra egy Bercsenyit nevezett ki XV. Lajos, de nem feledkezett meg Esterházy alezredesről sem. Az udvarban nagy tekintélynek örvendő Bercsenyi László, Franciaország marsallja indítványára az uralkodó 1762. április 12-i hatállyal a Légion Royale nevű, rendkívül előkelő lovasezred vezénylő ezredesévé nevezte ki Esterházy Bálint Lászlót.¹³⁶ Az ifjú ezredes az 1762-es harcselekményekbe való bekapcsolódása előtt a Versailles-i udvar engedélyével rokonlátogatásra a szövetséges Habsburg-birodalomba távozott, és rövidebb időt Bécsben töltött. Lehetséges, hogy diplomáciai megbízatása is volt, mert fogadta őt Kaunitz kancellár. Visszatérve, egyenesen a hadszíntérre ment, és Möringenben átvette új alakulata parancsnoki beosztását. Onnan Kassel térségébe vonult, az ottani kisháborús cselekményekbe kapcsolódott bele. Amint ezrede Henningenben téli szállásra vonult, ő újra Bécsbe tért vissza. 1763 elején Lyon-ban vette át ezrede irányítását, és ott érte a békekötés.¹³⁷

A béke beköszöntével végrehajtott első főfelügyelői szemlén a következőképpen minősítették Esterházy Bálint László ezredet: „Bátor és értelmes tiszt; jó szellemű, képzett, szorgalmas. Nagyon szereti szolgálátát, mindent megtesz, hogy alkalmazzák, és hasznosan szolgálhasson. Jól gondolkodik. Becsületes ember.”¹³⁸ Ez volt az alapja, amiért eredményes lehetett Bercsenyi László marsall újabb kérvényezése, amellyel nevelt fiát is önálló huszárezredhez segíthette.¹³⁹

A második Esterházy-huszárezred

1764. február 10-én kelt XV. Lajos pátense, amelyben felruházta Esterházy Bálint László ezredet „egy, a nevét viselő huszárezred tulajdonjogával, amely ezredet a többiből kiemelt századokból hoznak létre”.¹⁴⁰ A hír gyorsan terjedt a franciaországi magyarok között. Már 1764. március 29-én így írt haza családjának a Chamborant-huszárezredben szolgáló bodófalvi Badda Gábor hadnagy az elzászi Molsheimből: „Az udvar az mi Eszterházinknak egy katoná regimenter ígért, melly is az mi három regimentünkől fog fel épülni, mindenikből 3, 3 compániát el vesznek és abból egy 9 compániából álló regimentet csinálnak, az többi regimentjeink is tsak anynyiból lesznek.”¹⁴¹

Valóban a bekövetkezett békére tekintettel elrendelt alacsonyabb létszámra helyezés következtében a Bercsenyi-, a Chamborant- és a Nassau-huszárezredből elvontakból alakult meg 1764. május 6-i hatállyal Phalsbourgan az újabb Esterházy-huszárezred. Apja után e napon Esterházy Bálint László is a nevét viselő önálló egység élére kerülhetett. Ez a francia hadsereg 65. lovasezredként került nyilvántartásba.¹⁴²

Ezzel a második Esterházy-huszárezreddel kapcsolatosan is sok tévedés lá-

135 *ASHA*, Fasc. MC—230/1.

136 *ASHA*, Fasc. MC—2826/1., Yb—596., Xc—83.

137 *Mémoires*, 95. skk. o.

138 *ASHA*, Fasc. MC—2826/1.

139 *Mémoires*, 122. o.

140 *ASHA*, Fasc. MC—2826/1.

141 Országos Levéltár, Budapest, Károlyi-család levéltára, Fasc. P—398. Fol. 02369. A korabeli szóhasználat szerint a „katona” lovast jelentett.

142 *Mémoires*, 123. o.; *Mayet*, 16. o.; *Spitzer*, Ph.: Historique du 3e Régiment de Hussards. In: *Vivat Hussar*, No. 4. Tarbes, 1969. (A továbbiakban: *Spitzer 1969*), 113. o.

tott már napvilágot. A korai hazai irodalom még az ezredalapító valódi személyével sem volt tisztában. Mangold teljesen légből kapottan így fogalmazott: „Esterházy Dániel egyik fia, György, 1764-ben új huszárezredet toborzott.”¹⁴³ Ugyancsak tévesen a korai francia irodalomban Pascal az ezredalapítás idejét 1766-ra teszi,¹⁴⁴ míg Reinach-Foussemagne a felállítás helyeül ugyancsak tévesen Strasbourgot jelöli meg.¹⁴⁵ Még nagyobb a zavar az újabb Esterházy-huszárezred létszámával kapcsolatban. Pascal szerint „tizenkét, egyenként húsz fős századból áll”,¹⁴⁶ Choppin szerint „nyolc, egyenként huszonöt fős századból”,¹⁴⁷ d'Ivry szerint hét századból,¹⁴⁸ míg Dupont szerint három svadronból,¹⁴⁹ a családtörténetíró Eszterházy szerint 440 főből,¹⁵⁰ míg Forster szerint három századból.¹⁵¹

Valójában az újabb Esterházy-huszárezred megalakulásakor nyolc századot szerveztek, és az egységben 27 tiszt és 739 főnyi legénység kezdett szolgálni. Közülük 18 tiszt és 81 altiszt és közhuszármagyar volt.¹⁵² Rendkívül sajnálatos módon eddig csak tizenháromnak az adatai kerültek elő:¹⁵³

név	rang	szül. hely és idő	szolgálatvállalás
András János	huszár	Beszterce, 1705	1744
Badda Gábor	hadnagy	Terem, 1740	1757
Báthory János	huszár	Eger, 1738	1764
Faber József	hadnagy	Nagyvárad, 1728	1760
Hollósy István	kapitány	Szombathely, 1717	1733
Lajtay János	kapitány	Nagyfalu, 1708	1736
Lakatos János	hadnagy	Szécsény, 1719	1747
Lakatos László	kapitány	Magyarország, ?	1759
Molnár János	tizedes	Kassa, 1707	1746
Nádasy János	huszár	Nagybodola, 1739	1764
Simonsits Pál	alezredes	Nagyszombat, 1718	1739
Szabó Ferenc	strázsamester	Szatmár, 1721	1753
Székely Mihály	kapitány	Magyarország, 1728	1758

Érdekes tény, hogy az ismert adatok szerint is akadt közöttük két fő, aki az újabb Esterházy-huszárezredben kezdte meg franciaországi katonai szolgálatát, nem más alakulatból helyezték ide át. A valódi kötelékké formálást egyébként Phalsbourgban az ezredtulajdonos személyesen irányította, csak a téli hónapokra távozott Párizsba. Az Esterházy-huszárok az elkövetkező években is határmenti területeken állomásoztak, így 1765/66-ban Mouzon-ban, 1767/69-ben Mirecourt-ban, 1770-ben Stenay-ben. Esterházy Bálint László ugyan ellátta ezekben az években az ezredtulajdonosi jogkörét, de a francia hadvezetés több alkalommal elvonta más feladatokra is. Ezek során 1765-ben hónapokat töltött német-római birodalmi területeken ottani huszáralakulatok szemlén. Így tartózkodott hosszabb-rövidebb ideig Frankfurtban, Giessenben, Kasselben, sőt Berlinben, Drezdában, majd Bécsben és különböző cseh- és morvaországi településeken. 1769-ben pedig, ma még ismeretlen megbizatással, az udvar Londonba küldte.¹⁵⁴

A békeidőszakban tanúsított tevékenysége elismerését jelentette, hogy 1770. január 3-án XV. Lajos brigadérossá nevezte ki Esterházy Bálint Lászlót.¹⁵⁵ Különös kegyét az uralkodó még azzal is kifejezte, amit emlékirataiban Ester-

143 Mangold, 267. o.

144 Pascal, II. k. 188. o.

145 Reinach-Foussemagne, 620. o.

146 Pascal, II. k. 188. o.

147 Choppin, 219. o.

148 d'Ivry, 38. o.

149 Dupont, 55. o.

150 Esterházy, 151. o.

151 Forster, 72. o.

152 ASHA, Fasc. Y8c—10.

153 ASHA, Fasc. Y8c—10, 11., Xc—83., Yb—595, 596, 602.

154 Mémoires, 124. skk. o.; Franjou, 8. skk. o.

155 ASHA, Fasc. MC—2826/1., Yb—596., Xc—83.

házy így idézett fel: „Choiseul herceg azt indítványozta nekem, hogy vigyem a trónörökös arcképét Bécsbe.”¹⁵⁶ Vagyis őt választotta ki az udvar, hogy a trónörökös Lajos királyi herceg (a későbbi XVI. Lajos) arcmását leánykérés céljából vigye el Mária Terézia magyar királynő leányához, Mária Antoinette főhercegnőhöz. Ezt közölte vele a külügyminiszter.¹⁵⁷ Az utazásra sor került, sőt nemcsak az eljegyzésen, hanem a fényes esküvői ceremónián is jelen volt Esterházy brigadéros.¹⁵⁸ A házasságkötés körüli érdemei elismerését is jelentette, hogy 1770. november 12-én átvehette a királyi és katonai Szent Lajos-rend lovagkeresztjét XV. Lajos kezéből.¹⁵⁹

A udvari intrikák következtében azonban a következő évben Choiseul már nem állt a külügyek élén. A diplomáciában is jártasságot szerzett Esterházy brigadéros, nehogy maga is a vezető diplomatához hasonlóan kegyvesztetté váljon, sietve elhagyta Versailles-t. Ezt követően ezredénél Verdun-ben, majd Strasbourgban tartózkodott. Meglepő egyébként, hogy 1772-ben és 1773-ban újra bécsi utazást tett rokonlátogatás címén, sőt első utazása során még magyar földre is eljutott. Utazásainak indítékai máig ismeretlenek.¹⁶⁰ Távolléteire tekintettel akkoriban már állandóan vezénylőezredes állt az Esterházy-huszárezred élén.¹⁶¹ Ennek az egységnek egyébként meglepően magas volt a létszáma. A 39 tiszt mellett az 1772-es mustra 1522 fő, az 1776-os mustra 1317 fő legénységet mutatott ki.¹⁶² Közülük magyar már csak 19, illetve 22 fő volt. A korábban felsoroltak két tiszt kivételével mind tovább szolgáltak. (Badda Gábor hadnagyot áthelyezték, Lakatos László kapitány pedig meghalt.) Rajtuk kívül még a következőkről van szó:¹⁶³

név	rang	szül. hely és idő	szolgálatvállalás
Báthory István	huszár	Kecskemét, 1742	1769
Dessöffy Tamás Lajos	hadnagy	Metz, 1750	1768
Devecseri Ferenc	huszár	Magyarország, ?	1776
Gál István	huszár	Szolnok, 1718	1765
Horváth József	huszár	Kecskemét, 1723	1769
Jaszlinszky János	huszár	Trencsén, 1753	1773
Kerekes Kristóf	huszár	Magyarország, ?	1770
Kis Ferenc József	huszár	Magyarország, ?	1772
Kováts Ferdinánd	huszár	Elzász, 1753	1770
Kováts József	huszár	Elzász, 1744	1765
Ősz Ferenc	huszár	Gyulafehérvár, 1751	1775
Székesfehérvár Mihály	huszár	Székesfehérvár, 1750	1773

Esterházy Bálint László brigadéros elképzelése bevált. Mivel távol tartotta magát az udvartól, nem válhatott az udvari intrikák tárgyává. 1774-ben pedig, amikor XV. Lajos halálát követően bemutatkozó magánkihallgatáson jelent meg XVI. Lajosnál, az új uralkodó emlékezett az esküvője körüli szolgálatokra. Hála kifejezéseként maga mellé vette az udvarba. A következő éveket Esterházy brigadéros így foglalta össze emlékirataiban: „Majdnem mindennap a királlyal vadásztam és a királynéval lovagoltam. A királyné hívatta Jules de Polignac gróft (a főkincstárnokot — Z. J.), és megismertetett vele. Nagyon gyakran együtt töltöttük a vacsora utáni időt a királynénál, vagy együtt színházba mentünk. Az uralkodó is eljött Párizsba, és esténként néha a királynénál volt Jules gróffal, velem és Coigny herceggel (a főlovászmesterrel — Z. J.).”¹⁶⁴

Különösen Mária Antoinette királyné tüntette ki kegyével a huszárbrigadé-

156 *Mémoires*, 148. o.

157 Tévesen datálja ezt az eseményt a családörténet szerzője 1774-re: *Esterházy*, 151. o.

158 *Mémoires*, 149. o.

159 *ASHA*, Fasc. MC—2826/1., Yb—596., Xc—83.

160 *Franjou*, 15. skk. o.

161 *Spitzer* 1969, 113. o.

162 *ASHA*, Fasc. Y8c—10, 11. Megjegyzés: Ezért elfogadhatatlan *Denison* 613. o. állítása, miszerint a négy franciaországi huszárezredben 1769-ben összesen 1750, 1774-ben pedig 1920 fő szolgált.

163 *ASHA*, Fasc. Xc—83, Yb—595, 596, 602, Y8c—10, 11.

164 *Mémoires*, 173. o.

rost. Feltűnően gyakran jelent meg vele nyilvánosan, többször megszemlélte ezredét, de nem egyszer négy szemközt is fogadta. Amikor Esterházy ezredéhez távozott, akkor levélkapcsolatban állt vele a királyné.¹⁶⁵ Ezért jelentette Mercy gróf, a Habsburg-birodalom Versailles-ben tevékenykedő követe Mária Teréziának: „A királyné gyakran együtt van Esterházy gróffal, aki jelenleg ezredénél van Rocroi-ban, és amit a királyné maga mond leveleinek tartalmáról, abból látom, hogy beszámol neki az udvari hírekről, és ezek a hírek oly annyira őszinték, hogy nagy visszaéléshez vezethetnek.”¹⁶⁶ Mária Terézia teljes határozottsággal elítélte ezt a mélyen rangon aluli kapcsolatot a magyar szabadságharc önkéntes száműzetésbe vonult egykori tábornagynak unokájával. Követéhez írt levelében többször is visszatért erre a kérdésre, és így fogalmazott: „Leányomnak ezzel az Esterházy gróffal való levelezése teljesen helytelen, és nagyon félek attól, hogy ez csak sok indiszkréciót eredményez.” Egy további levelében ezt írta: „Leányomnak ezzel a léha Esterházyval való levelezése nagyon megalázó.” Később még tovább ment: „Bármennyire is meg vagyok győződve az udvar és a Strasbourgban levő Esterházy gróf kapcsolatainak ártatlanságáról, (...) ez az ember számomra egyre veszélyesebbnek tűnik.”¹⁶⁷

Talán mégsem volt olyan ártatlan ez a kapcsolat, Mária Terézia ugyanis 1774. április 3-i levelében egyenesen leányát figyelmeztette: „Ismerem azon kegyeséget, amellyel íránta viseltetel, és amely jó szívedet jellemzi, de az uralkodók, szerencsétlenségükre, nem követhetik hajlamaikat, legtöbb esetben kénytelenek ellene cselekedni.” Mária Antoinette május 14-i válaszában elhárította a figyelmeztetést: „Nem tehetem, hogy Esterházy sorsára ne gondoljak, úgy hiszem, hogy Felsőgedet ellene részben hamis, részben túlzott jelentések ingerelték fel.”¹⁶⁸

A francia királyné ezt követően sem zavartatta magát, Esterházy brigadérosal tovább ápolta a közeli, bizalmas kapcsolatot. Sőt Mária Terézia megdöbbenésére követe 1778. augusztus 17-én ezt a jelentést küldte Versailles-ből: „A királynénak Esterházy Bálint gróf iránti különös kegye folytán arra gondol a királyné, hogy ezt a tisztelet részesíti előnyben, és őt küldi Bécsbe, hogy megvigye áldott állapotának hírét.” Válaszlevelében Mária Terézia ezt a tervet határozott hangon visszautasította: „Egyáltalán nincs kedvemre, hogy Esterházyt küldjék ide egy ilyen fontos hírrel. Családjá nem híres, és őt magát mindig csak menekülnék tekintették. Úgy tűnik Nekem, hogy egy jónevű és francia személyiséget kellene előnyben részesíteni, semmiképpen sem egy idegent.”¹⁶⁹ A bécsi küldetés ezúttal ugyan elmaradt, de Mária Antoinette kegye a továbbiakban sem változott Esterházy brigadéros irányában. 1780. január elsején ezért a magyar királynő Mercy-hez, Versailles-ban tevékenykedő követéhez írt levelében így fogalmazott: „Kívánatos lenne, hogy Esterházy gróf hitelét veszítse.”¹⁷⁰

Az udvari élet nem teljesen töltötte ki ezeket az éveket. Esterházy brigadéros az ezredével kapcsolatos feladatokat és az esetleges egyéb hadimegbiatásokat mindenkor becsületesen teljesítette. Az Esterházy-huszárezred ezekben az esztendőkből Joinville-ben, Saint Mihiel-ben, Soissons-ban, Metzben és Rocroi-ban állomásozott. Esterházy brigadéros útjai főleg ezekbe a városokba vezettek. De mindenhol levelezésben állt a francia királynéval, és útjai is mindig visszavezettek hozzá. Erre bizonyosan felfigyelt XVI. Lajos is. Esterházy brigadéros érdemei mellett ez is eredményezhette, hogy 1778. június elsejével felelősségteljes beosztásba helyezte, kinevezte Bretagne és Normandia helyettes lovassági vezénylő parancsnokának. A Tizenhárom Amerikai Egyesült Állammal kötött francia szövetség következtében éppen ezen a területen folyt az Újvilágba küldendő francia segélyhad gyülekeztetése és felkészítése. Ebben

165 *Mémoires*, 175. o.; *Franjou*, 17. o.

166 Közli: *Franjou*, 23. o.

167 Mindháromat közli: *Franjou*, 24. skk. o.

168 Mindkettőt közli: *Szécsen A.*: Gróf Esterházy Bálint emlékirataiból. In: *Századok*, 1877. Pótfűzet: A Magyar Történelmi Társulat vidéki kirándulása. 56. skk. o. (A továbbiakban: *Szécsen*).

169 Mindkettőt közli: *Franjou*, 27. o.

170 Közli: *Franjou*, 32. o.

jelentős szerepet játszott Esterházy brigadéros. Kiváló katonai teljesítménye elismeréseként XVI. Lajos 1780. március elsején tábornokká nevezte ki, 1780. augusztus elsején pedig a lovassági főfelügyelői beosztásba helyezte. Mivel pedig az Esterházy-huszárezred akkor már tartósan Rocroi-ban állomásozott, 1781. április 24-i hatállyal kinevezte Rocroi katonai kormányzójává is. Új beosztásában is nagyszerűen helytállt, és ezekben az években egyre közelebb került a királyhoz is. Az uralkodó különös kegyének nyilvános kifejezése volt, hogy 1783. június 8-án egyszerre nyújtotta át Esterházy Bálint László tábornoknak a Szent Mihály- és a Szent Lélek-rend parancsnoki keresztjét.¹⁷¹

Ebben az időben már egyre kevesebb ideje volt saját huszárezredére. Így 1783. február 23-tól állandó vezénylőezredesként az egység élére Károly Konstantin, Hessen-Rheinfels tartománygrófja (1752—1821) került, aki akkoriban ezredesi rangban a francia hadseregben szolgált.¹⁷² Az ezred létszámát ugyanabban az időben csökkentették, mivel colonel-général-huszárezred elnevezéssel új egységet hoztak létre a meglévő négy huszárezredből elvontakkal. Akkor már csak mutatóban maradt magyar az Esterházy-huszárok között. Korábról ismert már a még mindig szolgáló Simonsits Pál alezredes, Székely Mihály kapitány, Dessőfy Tamás Lajos hadnagy, Faber József hadnagy, Nádasdy János hadnagy, Szabó Ferenc strázsamester, Devocseri Ferenc huszár, Jaszlinszky János huszár, Kis Ferenc József huszár, Kováts Ferdinánd huszár, Ósz Ferenc huszár és Székely Mihály huszár. E tizenkét főn kívül még két, már francia földön született tiszt: Keéry Péter hadnagy (Franciaország, ?) és Pollereczky Károly hadnagy (Elszász, 1767) 1781-ben, két huszár: Hegyi János (Elszász, 1754) ugyancsak 1781-ben, Bereczky Sebestyén (Franciaország, ?) pedig 1786-ben állt be ebbe az ezredbe. Mind a 16 fő a Nagy Francia Forradalom idejébe nyúlóan az Esterházy-huszárok között szolgált.¹⁷³

Feltétlenül szót érdemel még az ezredtulajdonos magánéletének egy vonatkozása. 1784. március 23-án udvari pompához méltó körülmények között feleségül vette gróf Hallweil altábornagy tizenhét éves, Orsolya nevű leányát.¹⁷⁴ Hamarosan, 1785. március 26-án megszületett elsőszülött fiuk, Esterházy Bálint Gáspár.¹⁷⁵ XVI. Lajos még aznap a következő közvetlen hangú gratuláló sorokat intézte a boldog atyához: „Nagy örömmel értesültem arról, hogy a Maraisnegyedben (Párizs egyik előkelő városrésze — Z. J.) egy kis huszár született, és hogy az anya és gyermeke jól van. Kérem az apát, fogadja teljes gratulációmat. Egy Versailles-i lakos.”¹⁷⁶

Ezekben az örömteli hónapokban is eleget kellett azonban tennie kötelességeinek, így Esterházy tábornok az északi területeken elhelyezett lovassági alakulatok megszemlélésére eltávozott a családi körből. Givet, Maubège, Valenciennes, Lille, Rocroi és Guise volt a szemle egy-egy állomáshelye, és mindenhonnan levéllel kereste fel hitvesét. Ezek pedig figyelemreméltóak. Augusztus 2-án Givet-ből így írt, a kiemelt szót pontosan leírva a francia szövegben: „Ne felejtse el Lászlót, aki Téged teljes szívéből szeret és ölel.”¹⁷⁷ Őt további levelének a zárókifejezése ez: „Adieu, szívem.”¹⁷⁸

Nem csupán egyes magyar szavak használatáról van szó. 1785-ben lovassági főfelügyelőként újabb szemleutat kellett tennie. Július elsején útnak indulva, ezúttal nemcsak Rocroi, Maubège, Valenciennes, Lille, Tournai és Mons volt az úticéja, hanem Brüsszel is, ahol az Osztrák-Németalföldön elhelyezett szövetség-

171 ASHA, Fasc. MC—2826/1, Yb—596, 602. Megjegyzés: Ezekkel az eseményekkel kapcsolatosan a korábbi irodalomban számos tévedés szerepel. Choppin, 142. o. Esterházy Bálint László második keresztnévét tévesen Ladislas helyett Stanislas-nak (Szanizsló) írja. Reinach-Foussemaigne, 738. o. a kormányzófi kinevezést tévesen 1780-ra teszi, ugyanezt Esterházy, 151. o. szintén tévesen 1783-ra datálja. Franjou, 26. o. a tábornoki kinevezést helyezi tévesen 1778-ra. A Szent Lélek-renddel való kitüntetést Esterházy, 151. o. és Boulín, 74. o. tévesen 1784-re teszi.

172 ASHA, Fasc. Yb—602.; Boulín, 78. o.

173 ASHA, Fasc. Yb—10, 11, Xc—83, Yb—595, 596, 602.

174 Mémoires, 204. o. A korai család történet írója ezt tévesen datálja 1782-re: Esterházy, 152. o.

175 Mémoires, 206. o. Esterházy, 152. o. ezt is tévesen 1783-ra teszi, míg Szabó mellékletében ugyancsak tévesen 1786-ra.

176 A Mémoires előszavában idézi Ernest Daudet, XXVIII. o.

177 Lettres du comte Valentin Esterházy à sa femme 1784—1792. Kiad.: Daudet, E. Paris, 1907. (A továbbiakban: Lettres), 11. o.

178 Uo. 13. skk. o.

ges Habsburg-hadak nagygyakorlatát tekintette meg. Július 31-i levelében így számolt be erről feleségének: „Láttam a Wurmser-huszárok egyik svadronjának a gyakorlatát. De ami igazán örömet okozott nekem, az volt, hogy minden magyar találkozott velem. Meglátogattam őket a szállásukon, megtekintettem az istállóikat. Magyarul beszéltem velük, körülvettek, és elragadtatottnak tűntek.”¹⁷⁹ Valóban nem mindennapi élmény lehetett az Osztrák-Németalföldön szolgáló magyar huszárok számára, hogy az őket meglátogató francia tábornok egyszerűen magyarul szólalt meg, és esetleg azt is megtudhatták, hogy II. Rákóczi Ferenc küzdő-, majd bújdosótársának unokáját köszönthetik benne, aki ugyan francia földön, francia anyától született, de magyarnak tartja magát.

Még egy tény ki kell emelnünk. Esterházy tábornoknak a feleségéhez írt levelei azt is tanúsítják, hogy behatóan tanulmányozta a francia felvilágosodás íróinak a műveit. Ezeket még szemleútjaira is magával vitte. Így például 1785. augusztus 30-án azt tudatta, hogy éppen Rousseau Émile-jét olvasta.¹⁸⁰

Katonai pályafutásának a csúcára 1787. október 9-én érkezett el Esterházy Bálint László tábornok. Azon a napon XVI. Lajos kinevezte az újonnan létrehozott Udvari Haditanács tagjává. Így közvetlen beleszólása lett a Francia Királyság legfelsőbb szinten intézett hadügyeibe. Sok érdemi döntésre azonban már nem volt idő, Franciaország rohamosan közeledett a Nagy Francia Forradalomhoz. Az uralkodó bizalmasaként hamarosan politikai megbízatást is kapott Esterházy tábornok. Királyi biztosként jelen kellett lennie az 1789. május 5-én megnyílt általános rendi gyűlés ülésein. Ugyanakkor, az eseményekre tekintettel, huszárezredét is Párizsba vezényelték Rocroi-ból. Esterházy tábornok azonban a Bastille lerombolásának másnapján, 1789. július 15-én elhagyta Párizst. Valenciennes-be utazott azzal a formális megbízatással, hogy vegye át az ottani erők parancsnoki beosztását, ugyanakkor azzal a titkos küldetéssel, hogy segítse elő a királyi család tagjainak külföldre szökését.¹⁸¹

Epilógus

A Nagy Francia Forradalom eseményeinek forgatagában royalistaként és XVI. Lajos szűkebb környezetének bizalmas tagjaként Esterházy Bálint László tábornok egyre jobban kötődött az eseményeknek gátat vetni kívánó uralkodóhoz. Különösen ebben az irányban hatott az is, hogy a forradalom 1790-ben eltörölte azokat a katonai méltóságokat, amelyeket addig viselt. Így akkor már szinte összekötőként tevékenykedett XVI. Lajos és a királyi család emigráns tagjai, illetve Mária Antoinette és a bécsi udvar között. De ő igyekezett közvetíteni az uralkodó és La Fayette között is.¹⁸² A forradalmárok jelentéseiben, amikor azokról szólnak, „akik jelenleg a király bizalmasai”, első helyen említik „Esterházy grófot”.¹⁸³ Közben a családját is igyekezett biztonságba helyezni. Feleségét és gyermekeit¹⁸⁴ előbb Calais-ba, majd onnan Londonba menekítette. Még 1790-ben maga is utánuk ment, londoni utazása mögött azonban ismét titkos uralkodói megbízatást is láthatunk.¹⁸⁵ Akkor még visszatért francia földre.

1791-ben azonban, amikor felfedezték a király szökését, végleg az emigránsok közé távozott, ugyanis a szökés előkészítőinek egyik vezető egyénisége volt. Koblenzbe sietett, ahonnan Artois grófja az intervenció törekvések ösztönzésére Bécsen át Szentpétervárra küldte.¹⁸⁶ 1791. szeptember 15-én érkezett II. Katalin cárnő udvarába, ahol azonnal megkezdte az intervenció háborút célzó tárgyalásokat. Akkor még reménykedett, hogy az események lehetővé te-

179 Uo. 98. o.

180 Uo. 104. o.

181 *ASHA*, Fasc. MC—2826/1.; *Mémoires*, 216. skk. o.; *Choppin*, 280. skk. o.; *Fieffé*, I. k. 346. o.; *Franjou*, 45. o.

182 *Mémoires*, 259. skk. o.; *Szécsen*, 63. skk. o.

183 *Franjou*, 47. o.

184 Róluk lásd: *Esterházy*, 152. skk. o.; *Szabó*, melléklet.

185 *Lettres*, 188. skk. o.

186 Archives Nationales, Paris. Fasc. T—1685, No. 529., T—1686, No. 817.; *Mémoires*, 289. skk. o.; *Lettres*, 201. skk. o.

szik Franciaországba való visszatérését. Így 1792-ben a francia—osztrák háború kitörésének a hírére maga is Koblenzbe sietett, mert hadba kívánt szállni. A királyi család ott levő tagjainak azonban seregeik nem voltak. Akkor csatlódottnan tovább ment Londonba, hogy családját is Szentpétervárra irányítsa. Artois grófja ugyanis újólaj azzal bízta meg, hogy igyekekezzen rávenni II. Katalint a forradalom elleni hadrakelésre.¹⁸⁷

Visszaérkezve Oroszországba, kezdetben az udvarban tartózkodott. A francia királyi pár kivégzését követően azonban már nem is gondolt a franciaországi visszatérésre. 1793. január 24-én megérkezett Szentpétervárra a családja is. Kérelmére II. Katalin biztosította számára a letelepedést az Orosz-Lengyelországban levő Luka nevű birtokon, amelyet Esterháznak adományozott. Az 1796-ban trónra lépett I. Pál a szintén orosz-lengyelországi Grodekben biztosította a végleges letelepedést. A birtokcsere indítékai eddig még ismeretlenek. Az átköltözésre 1797 tavaszán került sor. Akkorra Esterházy Bálint László tábornok már végleg visszavonult minden nyilvános szerepléstől.¹⁸⁸ Teljes visszavonultságban 1805. július 23-án (augusztus 4-én) érte Grodekben a halál.¹⁸⁹

Nemcsak Esterházy tábornok, hanem Chamborant altábornagy is emigrált az 1791-es események hatására, őt 1791. december 24-i hatállyal törölték a francia hadsereg állományából.¹⁹⁰

A francia forradalmi hadvezetés addigra már eltörölte az egyes ezredeknek a korábbi tulajdonos szerinti megnevezését, abból az alapelvől kiindulva, hogy a hadsereg „tulajdonosa” a nép. Névmegjelölés helyett a már 1776-ban bevezetett csapatnemenkénti hadrendi számokat alkalmazta. Így a Chamborant-huszárok a 2., az Esterházy-huszárok a 3. huszárezredként szerepelnek a forradalmi háborúk forrásaiban.¹⁹¹ A köznyelv azonban továbbra is, ennek hatására pedig hamarosan a szolgálati irományok ugyancsak újra a forradalom kitörése előtti ezredtulajdonosok nevével jelölték az egyes egységeket. Napoleon hamarosan engedélyezte, hogy a hadrendi számok mellett e nevek ismét hivatalosan is megjelenjenek.¹⁹²

A franciaországi huszárezredek a lovas fegyvernem fennállásának végéig, 1941-ig tovább éltek. A Chamborant- és Esterházy-huszárok mindenkor elevenen ápolták az ezredalapító magyar apa és fia emlékét. Az ő példájuk is lelkesítette azokat a harcosokat, akik ezredük feloszlátása után, nem akasztották szöggre fegyverüket, hanem bekapcsolódtak az antifasiszta fegyveres küzdelembe.¹⁹³

A felszabadult Francia Köztársaságban a huszárhagyományok őrzését az ejtőernyős csapatnem vette át. Így máig a 2. ejtőernyős ezred a Chamborant-nevet, a 3. ejtőernyős ezred az Esterházy-nevet viseli (miként az 1. ejtőernyős ezred neve is Bercsényi). Előbbi jelenleg Sourdand-ban, utóbbi az NSZK-beli Pforzheimban állomásozik, és mindkettő a csapatmúzeumban hirdeti a magyar ezredalapító dicső tetteit is.¹⁹⁴

187 *Mémoires*, 345. skk. o.; *Lettres*, 287. skk. o.

188 *Mémoires*, 347. skk. o.; *Nouvelles Lettres du comte Valentin Esterházy à sa femme 1792—1795*. Kiad.: Daudet, E. Paris, 1909., 10. skk. o.

189 *ASHA*, Fasc. MC—2826/1.; *Franjou*, 101. o.; *Esterházy*, 152. o.

190 *Boulin*, 68. o.

191 *Mayet*, 16. o.; *Spitzer 1967*, 123. o.; *Spitzer 1969*, 113. o. Megjegyzés: Az 1. huszárezred pedig a Bercsényi László alapította. Lásd erre: *Zachar 1973*, 110. skk. o.

192 *Staub, A.*: *Histoire de tous les régiments de Hussards*. Fontenoy—Paris, 1867. 11. o.

193 *Spitzer 1967*, 123. skk. o.; *Spitzer 1969*, 113. skk. o.

194 *Mayet*, 23. o.

ДВА ГУСАРСКИХ ПОЛКА ЭСТЭРХАЗИ ФРАНЦУЗСКОГО КОРОЛЕВСКОГО СТРОЯ
ПЕРИОДА 1735—1789 ГОДОВ

Резюме

Как в венгерской, так и во французской военно-исторической литературе до сего времени вызывал замешательство тот факт, что двое из гусарских полков, сформировавшихся из венгров, поселившихся в большом количестве на французской земле в ходе XVIII века, носили имя Эстэрхази, в то же время имена учредителей обоих полков были также чрезвычайно похожи: полковник Балинт Йожеф Эстэрхази и полковник Балинт Ласло Эстэрхази.

Опираясь на неизвестные до сего времени материалы венгерских и французских архивов, автор в своей статье подробно показывает учредителей обоих полков. Он рассказывает, что Балинт Йожеф Эстэрхази (1705—1743гг.) был единственным сыном маршала Антала Эстэрхази (1676—1722 гг.) игравшего руководящую роль в освободительной борьбе, возглавляемой князем Ракоци, а затем в военной эмиграции куруцев. Балинт Йожеф Эстэрхази вместе со своим отцом до конца прожил годы эмиграции на польской и турецкой земле. И лишь после того, как окончательно развеялись надежды о возобновлении борьбы за свободу, он уехал в 1721 году во Францию, где поступил в гусарский полк Берчени, организованный в основном из венгров. В статье подробно описывается его воинская карьера во Франции, где в 1733 году ему было присвоено воинское звание полковника, а в 1735 году получил возможность сформировать отдельный гусарский полк. После чего на основании сохранившихся документов автор статьи прослеживает деятельность первого гусарского полка Эстэрхази в мирное и военное время, и его командира, которому после учреждения полка было присвоено звание бригадира, вплоть до героической смерти в 1743 году.

После этого исследователь представляет читателю полковника Жигмонда Давида, возглавившего полк в 1743 году, бывшего до того времени капитаном куруцев (?—1747 гг.), о котором до сего времени военно-историческая литература почти ничего не знала. В статье подробно характеризуется дальнейшая боевая деятельность гусарского полка, возглавляемого теперь уже Давидом, вплоть до присвоения владельцу полка в 1747 году звания бригадира и последовавшей незадолго после этого его геройской смерти. В статье прослеживается судьба венгерских гусаров, служивших затем в гусарском полку, которым предводительствовал Турпэн, а затем Шамборан до начала Великой Французской Революции.

После этого автор переходит к рассмотрению деятельности второго учредителя полка. Он подробно воспроизводит жизненный путь единственного сына учредителя первого гусарского полка Балинта Ласло Эстэрхази (1740—1805 гг.), который начиная с шестнадцатилетнего возраста, вступает на поприще кадрового офицера. Исследователь характеризует те воинские заслуги, благодаря которым Эстэрхази в 1762 году получил воинское звание полковника, а в 1764 году приобрел возможность основать отдельный гусарский полк. На основании материала французского военного архива автор подробно рассматривает историю второго гусарского полка Эстэрхази, и особо выделяет вновь открытые материалы, касающиеся служивших в этом полку венгров. Исследуя историю полка, историк освещает и дальнейшую воинскую карьеру его учредителя. Балинт Ласло Эстэрхази в 1770 году получил воинское звание бригадира, в 1780 году ему было присвоено звание генерала, и наряду с занятием многочисленных высоких должностей в 1787 году он стал также членом Придворного Военного Совета.

В качестве эпилога в статье освещается деятельность французских гусарских полков, носивших имя Эстэрхази, во время Великой Французской Революции, а также характеризуется роялистская деятельность генерала Балинта Ласло Эстэрхази. В заключение автор сообщает, что оба эти гусарских полка существовали до 1941 года, до времени расформирования французской кавалерии. В настоящее время парашютные войска сохраняют гусарские традиции во французской армии. В связи с этим первые три парашютных полка являются преемниками первых трех гусарских полков и соответственно носят имена: 1 полк Берчени, 2 полк Шамборана (бывший первоначально первый полк Эстэрхази) и 3 полк Эстэрхази. А в своем войсковом музее все три воинские части сохраняют реликвии, связанные с венгерскими учредителями полков: маршала Франции Ласло Берчени, бригадира французской армии Балинта Йожефа Эстэрхази и генерала Франции Балинта Ласло Эстэрхази.

DIE ZWEI HUSARENREGIMENTER ESTERHÁZY DES FRANZÖSISCHEN
ANCIEN-REGIMES 1735—1789

Resumee

Sowohl in der französischen, als auch in der ungarischen miliärgeschichtlichen Literatur hat es bisher Verwirrung verursacht, daß zwei, aus den während des XVIII. Jahrhunderts in großer Anzahl nach Frankreich emigrierten Ungarn gebildeten Husarenregimenter den Namen Esterházy führten, und auch die Namen der Begründer dieser zwei Regimenter sehr ähnlich waren: Oberst Bálint József Esterházy und Oberst Bálint László Esterházy.

Der Verfasser, sich auf zahlreiche bisher unbekannte ungarische und französische Quellenmaterialien der Archive stützend, macht uns in seiner Studie mit den zwei Regimentsbegründern ausführlich bekannt. Er legt dar, daß Bálint József Esterházy (1705—1743) der einzige Sohn vom Feldmarschall Antal Esterházy (1676—1722) war, welcher eine führende Rolle im Rákóczi-Freiheitskampf und später in der Militäremigration der Kurutzen spielte. Er war in der Emigration mit seinem Vater in Poland und in der Türkei, und erst als die auf die Erneuerung des Freiheitskampfes gesetzte Hoffnungen endgültig verschwunden waren, emigrierte er 1721 nach Frankreich, um dort in das überwiegend aus Ungarn organisierte Husarenregiment Bercsényi einzutreten. Die Studie breitet sich über die militärische Laufbahn in Frankreich aus, die 1733 die Ernennung zum Obersten und 1735 die Möglichkeit zur Gründung eines selbstständigen Husarenregimentes ergab. Dann verfolgt der Verfasser auf Grund der erhalten gebliebenen Dokumente die Tätigkeit des ersten Husarenregiments Esterházy zu Friedens- und Kriegzeiten bis zum Heldentod des Regimentsbegründers im Jahre 1743, der mit seiner Ernennung zum Brigadier zeitlich fast zusammenfiel.

Im folgenden Teil seiner Studie macht uns der Verfasser mit dem Obersten Zsigmond Dávid (?—1747), dem ehemaligen Kurutzenkapitän bekannt, der 1743 an die Spitze des Regiments kam und über den die militärgeschichtliche Literatur bisher kaum etwas wusste. Der Autor legt die weitere Kriegstätigkeit des nunmehr Husarenregiments Dávid bis zur Ernennung des Regimentsinhabers im Jahre 1747 zum Brigadier, dann bis zu seinem bald eingetroffenen Heldentod ausführlich dar. Als Ausblick stellt der Verfasser das weitere Schicksal der ungarischen Soldaten in dem nun unter französischer Führung stehenden Husarenregiment Turpin, später Chamborant, bis zum Ausbruch der Französischen Revolution dar.

Danach beschäftigt sich die Studie mit dem zweiten Regimentsbegründer. Der Autor erinnert an den Lebenspfad von Bálint László Esterházy (1740—1805), dem einzigen Sohn des ersten Regimentsbegründers, der seit seinem 16ten Lebensjahr gleichfalls die militärische Berufslaufbahn einschlug. Er hebt die militärischen Tugenden hervor, die ihm 1762 seine Ernennung zum Obersten, 1764 die Möglichkeit der Gründung eines selbstständigen Husarenregimentes ermöglichten. Auf Grund des französischen Archivgutes detailliert der Verfasser die Geschichte des zweiten Husarenregiments Esterházy und betont das neuerschlossene Material bezüglich der in diesem Regiment dienenden Ungarn. Die weitere militärische Laufbahn des Regimentsbegründers zeigt er in der Geschichte des Regiments eingebettet. Bálint László Esterházy wurde 1770 zum Brigadier, 1780 zum General ernannt, und neben seinen zahlreichen hohen Posten wurde er im Jahre 1787 auch zum Mitglied des Hofkriegsrates.

Als Epilog spricht der Autor über das Nachleben der von den zwei Esterházy gegründeten französischen Husarenregimenter während der Französischen Revolution. Schließlich teilt er uns mit, daß diese zwei Husarenregimenter bis zur Abschaffung der Waffengattung Reiterei im Jahre 1941 in Frankreich existierten. Zur Zeit bewährt die Truppengattung der Fallschirmjäger die Husarentraditionen in der französischen Armee. So sind die ersten drei Fallschirmjägerregimenter die Rechtsnachfolger der ersten drei rangältesten Husarenregimenter, das erste trägt dem entsprechend den Namen Bercsényi, das zweite den Namen Chamborant (ursprünglich Esterházy) und das dritte den Namen Esterházy. Alle drei Truppenteile bewahren in ihrem Truppenmuseum das Andenken von den ungarischen Regimentsbegründern, das heißt von László Bercsényi, Marschall von Frankreich, Bálint József Esterházy, französischem Brigadier und Bálint László Esterházy, französischem General.